

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

Etnická identita Krymských Tatarů

Lucie Hykešová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lucie Hykešová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Etnická identita Krymských Tatarů

Název anglicky

Ethnic identity of Crimean Tatars

Cíle práce

Cílem práce je zjistit, co Krymští Tataři považují za hlavní prvky své národní identity, respektive co je činí Krymskými Tatary, a zároveň porovnat, jestli a jak se od sebe názory mladší, střední a starší generace na toto téma liší. Kvůli pochopení souvislostí práce začlení i události z nedávné historie tohoto národa i aktuální situaci na Krymu.

Metodika

Ke sběru dat pro bakalářskou práci budou použity převážně metody kvalitativního výzkumu, dále pak i metody kvantitativní.

V rámci terénního výzkumu na Krymu budou použity všechny typy rozhovoru, čili strukturovaný (s předem daným tématem a otázkami, na které respondent odpovídá), polostrukturovaný (s předem daným tématem, na které respondent volně hovoří), a nestrukturovaný (bez předem stanovené formy, který se nejčastěji používá v počáteční fázi dotazování).

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Doporučené zdroje informací

- ANDRUSIECZKO, Piotr. Ethnic and Political Situation in Crimea: 20 years in the Shade of Potential Conflict. 2012.
- BITTNEROVÁ, Dana a Miriam MORAVCOVÁ. Etnické komunity: Elity. InSTITUTE. Stát. 2009. ISBN 978-80-87398-03-6.
- BITTNEROVÁ, Dana a Miriam MORAVCOVÁ. Etnické komunity: Integrace. Identita. 2011. ISBN 978-80-87398-13-5.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy. 2012. ISBN 978-80-7419-053-7
- Ethnic Composition of Crimea [online]. International Committee for Crimea [cit. 10.4.2014] Dostupné z: <http://www.iccrimea.org/population.html>
- FISHER, Alan W. The Crimean Tatars Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, 1978, 264 s. ISBN: 0-8179-6662-5.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.
- Krymský uzel [online]. Na východ [cit. 5. 4. 2014] Dostupné z: <http://www.navychod.cz/articles.php?id=6b75c33c-dd78-102d-bc3e-00e0814daf34>
- PARGAČ, Jan. Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. 2006.
- ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. 2009. vyd. ISBN 978-80-86429-83-0.
- Tataři jako národ [online]. tatar.cz [cit. 5. 4. 2014] Dostupné z: <http://www.tatar.cz/cexca/narod.php>
- URAZMANOVA, Raufa. Family Customs and Rituals [online]. Anthropology & Archeology of Eurasia, podzim 2004, 93s. [citováno 9.6.2014]. Získáno přes databázi EBSCO.
- WILLIAMS, B. G. The crimean tatar exile in Central Asia: A case study in group destruction and survival. Central Asian Survey, June 1998, s. 285-317. Získáno přes databázi PROQUEST.
- WILLIAMS, B. G. The ethnogenesis of the crimean tatars. An historical reinterpretation. Journal of the Royal Asiatic Society, 11(3), 2001, 448s. Získáno přes databázi PROQUEST.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 12. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Etnická identita Krymských Tatarů“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala docentu Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph. D. za odborné rady a vstřícný přístup při psaní této bakalářské práce, a PhDr. Sandře Kreisslové, Ph. D. za cenné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat i všem dotazovaným za jejich čas a poskytnuté informace.

Etnická identita Krymských Tatarů

Ethnic Identity of Crimean Tatars

Souhrn

Tato práce se zabývá tím, jaké hlavní prvky vytváří etnickou identitu příslušníků krymskotatarského národa. Jsou zde objasněny pojmy související s „etnickou identitou“ a „etnickou menšinou“, neboť Krymští Tataři jsou etnickou resp. národnostní menšinou žijící na Krymském poloostrově a v dalších místech, kde tvoří diaspory. Dále práce obsahuje údaje o Krymských Tatarech, jako jsou např. historické události či informace o jejich jazyku, náboženství, institucích, atd. Pro sběr těchto dat byla využita technika studia dokumentů. Teoretické části se prolínají s praktickým výzkumem, čili výpověďmi Krymských Tatarů, kteří byli dotazováni prostřednictvím kvalitativních výzkumných metod, a sice polostrukturovaných rozhovorů a dotazníků. Cílem práce je odpovědět na výzkumné otázky týkající se etnické identity dotazovaných, tedy zjistit, které prvky své etnické identity považují za nejdůležitější a jakým způsobem ji udržují a předávají dalším generacím.

Summary

This thesis deals with the main elements which create the ethnic identity of members of Crimean Tatar nation. There are notion clarifications related with “ethnic identity” and “ethnic minority”, because Crimean Tatars represent an ethnic respectively a national minority that lives on Crimean peninsula and other places, where they form the diasporas. Furthermore the thesis contains data about Crimean Tatars like historical events or information about their language, religion, institution for example, etc. For data collection a technique of documents study was used. Theoretical parts are mingled with practical research, thus statements of Crimean Tatars who were enquired through qualitative research methods, namely semi-structured interviews and questionnaires. The aim of the thesis is to give an answer to research questions regarding the ethnic identity of enquired people, and to find out which elements of their ethnic identity they consider as the most important and how do they keep it and pass it on to future generations.

Klíčová slova: Krymští Tataři, turkický národ, Krym, etnická identita, etnická menšina, národ, krymská tatarština, deportace, kultura, asimilace

Keywords: Crimean Tatars, Turkic nation, Crimea, ethnic identity, ethnic minority, nation, Crimean Tatar language, deportation, culture, assimilation

Obsah

1. ÚVOD	1
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	2
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	6
4. ETNICKÁ IDENTITA KRYMSKÝCH TATARŮ	9
4.1. Etnicita	9
4.1.1. Etnicita a rasa	11
4.1.2. Etnicita a kultura	12
4.2. Etnická skupina	15
4.3. Národ	16
4.4. Etnická a národnostní menšina	20
4.4.1. Diaspora	22
4.5. Soužití minority s majoritou	23
4.6. Etnická identita	28
4.6.1. Kolektivní paměť	31
4.6.2. Teritorium	43
4.6.3. Vědomí sounáležitosti	46
4.6.4. Kultura, zvyky, tradice	51
4.6.5. Náboženství	55
4.6.6. Jazyk	59
4.6.7. Instituce a organizace	66
5. DISKUZE A ZÁVĚR	70
6. SEZNAM LITERATURY	73
7. SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	79
8. PŘÍLOHY	80

8.1.	Vývoj počtu obyvatel Krymu a podíl Krymských Tatarů na celkové populaci Krymu od konce 18. století do roku 2001	80
8.2.	Otázky pro dotazované	81
8.3.	Tradiční krymskotatarský oděv	82

1. Úvod

V současné moderní době je problematika etnických menšin významným tématem. Vzhledem k rozmanitosti etnik, jazyků a kultur se na etnické menšiny pohlíží jako na kulturní dědictví lidstva. Je všeobecná snaha v rámci nezadržitelného asimilačního procesu v současné multikulturní společnosti podporovat emancipační projevy těchto skupin, odlišnost a etnické vědomí, kterými mohou udržovat své etnické identity, a tím lze zabránit jejich splynutí s většinou, tedy jejich zániku.

Krymští Tataři jsou původním národem Krymského poloostrova, který osídlili již ve 13. století. Po velkou část své historie museli ale o své území bojovat, a to zejména s Ruskem. Postupem času přestali být z důvodu značné imigrace ruského obyvatelstva ve své původní zemi většinou, a kromě podílu jejich populace na celkovém počtu obyvatel Krymu¹ se snižovala i jejich moc nad poloostrovem. Během 2. světové války byl celý krymskotatarský národ kvůli obvinění z kolaborace násilně vysídlen převážně do středoasijských zemí. V nuceném exilu Krymští Tataři žili téměř půl století a po celou dobu nepřestali bojovat o návrat do své vlasti. Po uvolnění politického režimu v Sovětském svazu na konci 80. let se začali na Krym hromadně vracet a dnes jich zde opět žije již kolem 250 000 a tvoří tak přibližně 12 % populace Krymského poloostrova. V současné době mají status národnostní menšiny, a ačkoli oprávněně usilují o status původního obyvatelstva, zatím jim nebyl přidělen. Je překvapivé, že si navzdory dlouhodobému utiskování ze strany Ruského impéria a později Sovětského svazu a mnohaletému životu v exilu dokázali udržet svou etnickou identitu.

Tato bakalářská práce se zabývá tím, jakými prvky je tvořena etnická identita Krymských Tatarů, které z nich oni sami považují za nejdůležitější, jak svou etnickou identitu vnímají a jakým způsobem ji byli schopni i přes nepříznivý osud svého národa udržet a přenést na další generace.

---

¹ Tabulku s proměnami počtu obyvatel Krymu a podílu Krymských Tatarů na celkové populaci Krymu viz v kapitole „Přílohy“.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této práce je zjistit, jaké prvky tvoří etnickou identitu dotazovaných Krymských Tatarů a které z nich tito dotazovaní považují za nejdůležitější a proč. Dále se práce zaměřuje na to, jaká je úloha těchto prvků při předávání etnické resp. národní identity dalším generacím.

Hlavní výzkumná otázka a podotázky tedy jsou:

- *„Co Krymští Tataři považují za hlavní prvky své etnické identity?“*
  - *„Jak a kdy si dotazovaní uvědomují svou etnickou příslušnost?“*
  - *„Co Krymským Tatarům napomáhá udržovat jejich etnickou resp. národní identitu?“*
  - *„Jakým způsobem probíhalo a probíhá předávání etnické resp. národní identity dalším generacím?“*

Pro ozřejmění pro tuto práci stěžejních pojmů *‘etnická identita’* a *‘etnická menšina’* a dalších pojmů, které je doprovázejí, bylo využito studium dokumentů, tedy odborné antropologické literatury a odborných článků a studií. Na základě této sekundární techniky sběru dat byly zjištěny i kvantitativní a faktické údaje o Krymských Tatarech, jako historie, počty obyvatel měnících se v čase či informace o jejich jazyku, náboženství a institucích. Pro přiblížení současné politické situace na Krymu bylo využito především zpravodajství.

Pro zjištění informací k zodpovězení výzkumných otázek byl využit kvalitativní přístup, a sice technika dotazování prostřednictvím dotazníku s polostrukturovanými a otevřenými otázkami a polostrukturovaného rozhovoru².

Převážná část dotazovaných, tedy 18 z celkového počtu 24, byla oslovena přes sociální síť Facebook a CoachSurfing. Těmto informátorům byly rozeslány dotazníky s téměř 40 otázkami (viz kapitola „Přílohy“). S některými z těchto informátorů byla navázána užší spolupráce a po přijetí vyplněných dotazníků mezi nimi a autorkou probíhala další komunikace přes zmíněné sociální síť pro doplnění informací

---

² Polostrukturovaný rozhovor má předem dané téma otázek, na které informátor volně hovoří.

a podrobného rozvinutí některých okruhů výzkumu. Komunikace probíhala v angličtině a ruštině.

Další informátoři byli osloveni při terénním výzkumu na Krymu v srpnu roku 2013 v rámci projektu České zemědělské univerzity v Praze „Pestrá Evropa“. Terénní výzkum trval přibližně dva týdny a byl započat v Bachčisaraji, odkud se účastníci projektu po několika dnech přesunuli do Sevastopolu, dále do Forosu a výzkum zakončili v Simferopolu. Nejúspěšnější byli v Bachčisaraji, kde se ubytovali v hotelu, který patřil Krymským Tatarům. Prováděli zde nezúčastněné pozorování a nejvíc polostrukturovaných rozhovorů s dotazovanými Krymskými Tataři. Tento výzkum byl, kromě udržování etnické identity Krymských Tatařů, zaměřen především na jejich současnou situaci na Krymu a jejich integraci mezi krymské obyvatelstvo.³ Terénní výzkum měl být zopakován v létě roku 2014, ovšem kvůli aktuální politické situaci nemohl být uskutečněn. Pro tuto práci byly využity výpovědi 5 oslovených informátorů.

Obrázek 1 – Terénní výzkum na Krymu, 2013

Zdroj: wikipedia.org, vlastní zpracování

³ Tohoto výzkumu se zúčastnil i Jan Forst a Vít Kohout. Výstup z něj viz FORST, Jan, MARTINOVSKÝ, Vojtěch, HYKEŠOVÁ, Lucie, KOHOUT, Vít. Krymští Tataři. [online]. 2014 [cit. 2015-03-09], hks.re/wiki

S informátorkou Arzy K., která již tři roky studuje v Praze, se autorka seznámila v prosinci roku 2013 na akci pořádané obecně prospěšnou společností Dům národnostních menšin v Praze „Tatarský kulturní večer“. Informace byly od této dotazované získávány prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů v rámci několika setkání a zodpovídáním doplňujících otázek při elektronické komunikaci.

Seznam dotazovaných, viz následující tabulka, je koncipován dle jejich věku a dle použité techniky výzkumu. Původní záměr, a sice porovnání výpovědí mladší, střední a starší generace, nebyl uskutečněn z důvodu výrazné převahy dotazovaných mladší generace.

Jméno	Věk	Profese	Místo bydliště	Místo narození	Technika sběru dat
Elmaz	17 let	Studentka	Krym	Rusko	Dotazník
Susanna	20 let	Studentka	Krym	Krym	Dotazník
Merjem	20 let	Studentka	Krym	Krym	Dotazník
Djafer	20 let	Student	Krym	Krym	Dotazník
Khatidzhe	21 let	Studentka	Turecko	Krym	Dotazník
Amet Kem.	21 let	Student	Krym	Krym	Dotazník
Ramazán	21 let	Student	Krym	Krym	Dotazník
Arzy M.	22 let	Novinářka	Ukrajina	Krym	Dotazník
Liviza	22 let	Studentka	Krym	Krym	Dotazník
Eldar	23 let	Projektový manažer	Ukrajina	Krym	Dotazník
Bagish	25 let	Programátor	Krym	Krym	Dotazník
Arzi	26 let	Politoložka	Krym	Rusko	Dotazník
Amet Kar.	26 let	Překladatel	Krym	Krym	Dotazník
Rusfet	27 let	Biochemik	Krym	Uzbekistán	Dotazník

Emil	29 let	Architekt	Krym	Ukrajina	Dotazník
Arzy	30 let	Au-Pair	Ukrajina	Krym	Dotazník
Rustem	38 let	Malíř	Krym	Uzbekistán	Dotazník
Lyutfiye	60 let	Laborantka	Krym	Uzbekistán	Dotazník
Asam	21 let	Student	Krym	Krym	Rozhovor
Arzy K.	23 let	Studentka	Praha	Ukrajina	Rozhovory
Elvira	24 let	Učitelka	Krym	Uzbekistán	Rozhovor
Ajder	24 let	Manažer hotelu	Krym	Uzbekistán	Rozhovor
Ali	24 let	Doktorand	Krym	Uzbekistán	Rozhovor
Edem	25 let	Boxer	Krym	Krym	Rozhovor

Tabulka 1 – Identifikace dotazovaných

Zdroj: vlastní zpracování

Adekvace metod

Výhodou kvalitativního přístupu ve výzkumu je lepší porozumění zkoumanému jevu, neboť je zde pravděpodobnost získání podrobných, hloubkových výpovědí. Polostrukturovaný rozhovor lze přizpůsobit aktuální situaci a rozpoložení dotazovaného. Je zde možnost vhodně měnit pořadí otázek a otázky doplňovat pro získání podrobnější výpovědi či pro ujasnění některých faktů, postojů či pocitů. V případě získání důvěry dotazovaného je zde možnost získat velké množství podrobných informací a rozsah výzkumu díky tomu případně rozšířit. Při výzkumu pro tuto práci bylo sice užití polostrukturovaných rozhovorů v menšině oproti dotazníkům, ovšem i v jejich případě se autorka později dotazovaných doptávala pro upřesnění či rozvinutí svěřených informací.

Nevýhoda při užití kvalitativního přístupu je ovšem ta, že vzhledem k malému vzorku dotazovaných nelze zobecňovat na celou populaci, na rozdíl od přístupu kvantitativního.

3. Literární rešerše

Etnickou identitou Krymských Tatarů po návratu z exilu na Krym se zabývá odborná práce „Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival“ od Ismaila Aydinguna a Aysegula Aydinguna z roku 2007. Výsledkem této práce je zjištění, že přestože někteří Krymští Tataři nemluví krymskou tatarštinou a ztratili i další kulturní znaky, jejich etnická a národnostní identita je velice silná. Tuto sílu upevnila diskriminace a vyloučení majoritou během Sovětského svazu a boj za návrat do vlasti.⁴

Brian Glyn Williams se ve své případové studii z roku 1998 „The Crimean Tatar exile in Central Asia: A case study in group destruction and survival“⁵, věnuje deportaci Krymských Tatarů z Krymu do oblasti Střední Asie. Popisuje podmínky života Krymských Tatarů v exilu, jejich integraci a následně jejich návrat na Krym. Autor dochází k závěru, že Tataři, kteří se vrátili zpět, budou obnovovat národní identitu aktivněji, než ti, kteří zůstali v diasporách rozptýleni po Střední Asii. Avšak i oni stále považují Krym za důležitý prvek své národní identity a stále udržují silné citové, kulturní a rodinné vazby k vlasti svých předků a k Tatarům žijícím na Krymu. Jiné charakteristické národní rysy, například jazyk, však tito Tataři ztrácejí – kvůli integraci používají spíše ruštinu než krymskou tatarštinu, kterou mnohdy už ani neučí své děti. S tímto problémem se potýkali i navrátilivší se Tataři, kteří se nyní učí krymskou tatarštinu od žijících předků a samostudiem a své děti se snaží posílat výhradně do škol, kde se krymská tatarština vyučuje alespoň jako fakultativní předmět, pokud tedy v tomto jazyce neprobíhá celá výuka.

Takových škol je ovšem zatím pouze přibližně 15 na celém Krymu, jak zmiňují autoři vědeckého projektu „Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově“ z roku 2010 Martin Laryš a Karel Svoboda⁶. Dále uvádějí, že hlavním rozpoznávacím znakem Krymských Tatarů je jejich náboženství, islám. Jejich situace je dlouhodobě neřešená a konflikt na Krymu může rozpoutat anebo ohrozit bezpečnost

---

⁴ AYDINGÜN, Ismail a Aysegul AYDINGÜN. Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2007, roč. 33, č. 1, s. 113-128. DOI: 10108013691830601043554

⁵ WILLIAMS, B. G. *The crimean tatar exile in Central Asia: A case study in group destruction and survival*. Central Asian Survey, June 1998, ISSN: 0263-4937, s. 285-317. Získáno přes databázi PROQUEST

⁶ LARYŠ, Martin, SVOBODA, Karel, *Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově* [online], 2010, Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, [cit. 6. .3. 2015]

radikalizace krymských muslimů a jejich činnost v radikálních islamistických organizacích. Avšak členství v takovýchto skupinách není u Krymských Tatarů příliš běžné.

Alan W. Fisher ve své knize *The Crimean Tatars*⁷ z roku 1978 zachycuje historii Krymských Tatarů od 15. století až do roku 1970. Poskytuje informace o politice, hospodářství, sociálním a kulturním životě Tatarů na Krymu. Druhá část knihy je věnovaná napjatým vztahům mezi Tatary a ruskou monarchií. Třetí část knihy popisuje život Tatarů pod nadvládou komunismu a detailně se zabývá jejich deportací z Krymu do Střední Asie.

Historií Krymských Tatarů se zabývá také publikace Briana Glyna Williamse „*The Ethnogenesis of the Crimean Tatars – An Historical Reinterpretation*“⁸ z roku 2001. Podává kompletní pohled nejen na historii, ale i na kulturu Krymských Tatarů, neboť právě tyto dva prvky považuje Williams za stěžejní při vytváření jejich národní identity. Je zde zachyceno, jak Tataři přišli před mnoha staletími na Krym a jaký význam pro ně toto místo má. Podle autora se na Krymu usadily dvě hlavní populace vzniklé z tatarských kmenů, které vyznávaly stejné náboženství, jazyk a kulturu, přesto se však odlišovaly geografickou oblastí pobytu, sociálním uspořádáním společnosti a způsobem obživy. Článek popisuje krymskotatarské vesnice, zvyky a podrobně také jejich vzhled, který zachytili někteří cestovatelé v 19. století.

Historií Krymských Tatarů od jejich příchodu na Krym až po současnost se zabývá i studie Jana Pargače „*Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti*“⁹ z roku 2008, z níž vyplývá, že na vytváření etnické identity Krymských Tatarů se podílel hlavně po celou jejich historii trvajíc boj o Krym a o právo na něm žít.

O náboženství Krymských Tatarů pojednává článek „*Crimean Tatars – Religion and Expressive Culture*“.¹⁰ Krymští Tataři jsou sunnitští muslimové ze školy Hanafí, která je liberálnější než ostatní, a jejím centrem byla Osmanská říše, se kterou jsou Krymští Tataři dle své historie spjati. Jejich národní kultura s náboženstvím úzce souvisí, což je ostatně typické pro většinu islámských společností. Islámem je inspirováno

---

⁷ FISHER, Alan. *The Crimean Tatars*. Stanford: Hoover Institution Press, 1978. ISBN 817966625.

⁸ WILLIAMS, B. G. *The ethnogenesis of the crimean tatars. An historical reinterpretation*. Journal of the Royal Asiatic Society, 11 (3), 2001, ISSN: 1356-1863448s. Získáno přes databázi PROQUEST

⁹ PARGAČ, Jan. *Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti*. In: TOMANDL, Miloš. *Studia Ethnologica XIV*. Praha: Univerzita Karlova, 2008

¹⁰ *Crimean Tatars – Religion and Expressive Culture* [online]. Countries and Their Cultures [cit. 27. 2. 2015]

krymskotatarské umění – například výtvarné umění čerpá z turkických kořenů a arabských a perských zdrojů islámu, dále je jejich kultura podle autora bohatá na ústní i psanou poezii a kroniky.

V populárně naučné knize „Duchovní cesty islámu“ z roku 2011 Luboš Kropáček¹¹ zmiňuje, že krymskotatarský islám je kromě národních tradic ovlivněn také sufismem, což je mystický proud v islámu, jehož cílem je pravdivé poznání podstaty Boha prostřednictvím meditací a mystických cvičení.

Michal Lebduška ve své bakalářské práci z roku 2012 s názvem „Role islámu u repatriovaných Krymských Tatarů“¹² uvádí, že na Krymu od 90. let došlo s návratem Tatarů k prudkému obrození islámu, což občas vede ke konfliktům s majoritou.

Problematikou etnické identity se zabývají i některé popularizační články. Příběh Krymského Tataru Dilavjera Musajeva vypráví v časopise Instinkt článek „Prokletí Krymských Tatarů“¹³ z roku 2006 Šárka Kuchtová. Dilavrej Musajev se narodil roku 1928 a v mládí byl deportován do Střední Asie. „*Jeho příběh je typický pro generaci Krymských Tatarů, kterou v mládí deportovali z Krymu do Střední Asie. Museli se protloukat životem s cejchem nepřátel vlasti. Díky této generaci ale Krymští Tataři přežili.*“ O postavení Tatarů na Krymu a jejich osudu pojednává článek Jaroslava Šajtara z roku 2014 „Zločin a trest Krymských Tatarů“¹⁴ v časopisu Reflex. Zmiňuje i vývoj počtu Krymských Tatarů na Krymu, který se například mezi lety 1930 a 1939 díky vysoké porodnosti prudce zvýšil, a jejich podíl na celé populaci Krymu se tak zvýšil z 11 % na 19,4 %. Dnes je jejich podíl na celkovém počtu obyvatel přibližně 12–13 %.

---

¹¹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011, 292 s., [16] s obr. příl.

¹² LEBDUŠKA, Michal. *Role islámu u repatriovaných Krymských Tatarů*. Praha, 2012. 63 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd

¹³ KUHTOVÁ, Šárka. Prokletí krymských Tatarů. *Instinkt*, č. 32, roč. 2006. ISSN: 1212-4125.

¹⁴ ŠAJTAR, Jaroslav. Zločin a trest krymských Tatarů [online] *Reflex: společenský týdeník*, č. 10. roč. 2014, [cit. 1. 3. 2015] ISSN:1213-8991, str. 14 a 15. Praha: Ringier ČR, 2014. Získáno přes mediální archiv NEWTON MEDIA.

4. Etnická identita Krymských Tatarů

Tato bakalářská práce není striktně rozdělena na teoretickou a praktickou část. V kapitolách, ve kterých je to vhodné, je teorie z důvodu propojení souvislostí průběžně doplňována praktickým výzkumem.

4.1. Etnicita

Slovo „etnický“ je odvozeno z řeckého „ethnos“, pocházejícího ze slova „ethnikos“, které dříve znamenalo barbar nebo pohan.¹⁵ Angličtina ho takto chápala od poloviny 14. až do poloviny 19. století, a postupně se jeho význam začal přesouvat k „rasovým“ charakteristikám. Ve Spojených státech amerických byli termínem „ethnics“ označováni Židé, Italové, Irové a další skupiny označované za méněcenné oproti převažující skupině WASP (bílí anglosaští protestanti). Zakladatelé sociologie a sociální antropologie se etnicitou příliš nezabývali. Pojem „etnicita“ jako první užil americký sociolog David Riesman v roce 1953, a od 60. let 20. století se společně s termínem „etnická skupina“ začal v anglofonní sociální antropologii objevovat častěji. Sice ne vysvětlen v přesných definicích, přesto se však jednotlivá pojetí etnicity shodovala na souvislosti s klasifikací lidí a skupinovými vztahy. V sociální antropologii nyní pojem etnicita odkazuje k pojetí vztahů mezi kterýmikoli společenstvími, jež jsou vlastními členy i ostatními považovány za odlišné.¹⁶

Fishman¹⁷ definuje etnicitu takto: „*Etnicita se týká nejenom existence dané osoby spjaté s původem (paternita) a chováním (patrimonie), ale významu, který tato osoba své existenci spjaté s původem a chováním přisuzuje (fenomenologie).*“ Etnicita se vyvíjí a vzniká jako důsledek vzájemného vztahu, kontaktu skupin, nikoliv jejich izolace.¹⁸ K definování etnicity užívali antropologové různých kritérií, která ovšem nebyla v naprostém souladu a navzájem se nepřekrývala (k určení etnické skupiny nestačí

---

¹⁵ WILLIAMS, R., 1976, s. 119, In ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012.

¹⁶ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 21–22

¹⁷ FISHMAN, Joshua A. 1977, In ŠATAVA, Leoš, *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 23

¹⁸ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 34

např. pouze jazyk či kultura, jenž mohou být sdíleny s jinými etnickými skupinami), a proto je podle Moermana¹⁹ hlavním prvkem etnicity vědomí člověka, že je členem určité etnické skupiny, a jeho jednání, kterým toto členství potvrzuje. Stejný názor zastává i Connor²⁰, když říká, že etnicita znamená „*totožnost jedince s jeho etnickou skupinou*“ Sice názor, že dvě etnické skupiny se od sebe musí nutně kulturně odlišovat, je obecně rozšířený, avšak kulturní odlišnost ve skutečnosti není rozhodujícím znamením etnicity. Hlavním aspektem etnicity je systematické rozlišování mezi členy a nečleny skupiny. Etnicita existuje podle Eriksena²¹ v případě, že si etnické skupiny uvědomují existenci jiných skupin a jsou s nimi alespoň v minimálním vzájemném kontaktu, a zároveň jsou přesvědčené, že se zásadně (např. kulturně) odlišují od „těch druhých“. Tyto rozdíly pak způsobují mezi skupinami sociální rozdíly, a to je okamžik, kdy se jedná o etnicitu.²² Pokud tyto podmínky nejsou splněny, nejedná se o etnicitu, poněvadž etnicita je aspektem sociálního vztahu, nikoliv vlastností skupiny.

Etnické skupiny věří mýtům o společném původu svých členů, a zpravidla podporují endogamii (sňatky uzavírané pouze uvnitř vlastní skupiny).²³ I další autoři (antropologové, etnologové, ...) považují za hlavní prvek etnicity pocit společného původu, např. podle Maxe Webera²⁴ jsou etnické skupiny takové lidské skupiny, které jsou vytvářeny jejich subjektivním přesvědčením o jejich společném původu. Dále Tomotshu Shibutani a Kian Kwan²⁵ říkají: „*etnické skupiny tvoří ti, kteří se mají za stejné díky svému společnému původu*“.

V českém Slovníku sociální práce²⁶ je pojem etnicita definován jako „*Systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktů, historických osudů a představ o společném původu formující vědomí i nevědomí lidí, jejich identitu a životní orientaci. Podstatné jsou nejen objektivní složky etnicity (jazyk, náboženství, kultura), ale i novějšími autory zdůrazňované subjektivní přesvědčení lidí o jejich etnicitě.*“ Tato definice celkem

---

¹⁹ M. MOERMAN, 1965, s. 1215, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 35

²⁰ CONNOR, Walker. Národ je národ, národ je stát, národ je etnická skupina, národ je ... In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 164

²¹ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 45

²² ERIKSEN, Thomas Hylland. Epistemologický status konceptu etnicity. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007, s. 89

²³ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 36–37

²⁴ M. WEBER, 1968, In CONNOR, W., 2003, s. 166

²⁵ SHIBUTANI, T. a K. KWAN, 1965, In CONNOR, W., 2003, s. 166

²⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o., 2003, s. 63

dobře vystihuje význam pojmu etnicita, ovšem vztah mezi etnicitou a rasou a etnicitou a kulturou podle autorů antropologických děl není zdaleka jasný.

4.1.1. Etnicita a rasa

Termín „rasa“ není vědeckým pojmem a moderní genetika toto označení ne užívá.²⁷ Je však otázka, zda by se studium rasových vztahů mělo zahrnovat do studia etnicity a etnických vztahů, anebo ho od něj naopak oddělovat. Pierre van den Berghe²⁸ zastává názor, že se oddělovat nemusí, a že „rasové“ relace jsou jen určité případy etnicity. Jiní autoři naopak považují za důležité rasu a etnicitu rozlišovat. Např. Michael Banton²⁹ říká, že etnicita souvisí s identifikací, s tím, kdo jsme „my“, a týká se tak vlastní (pozitivní) skupinové identifikace, na rozdíl od rasismu, který kategorizuje spíše to, kdo jsou „oni“, a rasa tak tedy odkazuje k (negativní) kategorizaci lidí. Rasa se dá tedy považovat za negativní termín exkluze (sociální vyloučení), zatímco etnická identita je termín pozitivní inkluze (sociální začleňování).

Vztah mezi etnicitou a rasou je také problematizován tím, že etnické ideologie rovněž vyzdvihují společný původ členů dané skupiny. Vztah etnicity a rasy je komplexní. „Rasa“ může i nemusí být součástí etnických ideologií, a zda je či není přítomna v mezietnických vztazích, není rozhodujícím faktorem. Avšak je zřejmé, že pro skupiny lidí, kteří jsou vzhledově odlišní od členů dominantní skupiny, je asimilovat se do majority obtížnější než pro ostatní, a případné skrytí etnické identifikace složitější. V prvních dvou vydáních knihy „Etnicita a nacionalismus“ (1993, 2002) zastával Ernest Gellner názor, že je možné rasu pokládat za formu etnicity, tedy podkategorii etnické rozmanitosti, ve které v meziskupinových vztazích zastává významnou úlohu tělesný vzhled odlišných skupin. Později však dospěl k názoru, že může být přínosné tyto dva koncepty oddělovat.³⁰

---

²⁷ V minulosti bylo běžné rozdělovat lidstvo do čtyř hlavních ras (australoidní, europoidní, mongoloidní, negroidní), a v některých státech (např. USA) jsou lidé klasifikováni podle rasových kategorií i nadále, avšak pro neuvádění „rasy“ jako vědeckého pojmu existují tři významné důvody. Zaprvé, vzhledem ke vzájemnému křížení mezi lidskými populacemi již mezi rasami zmizely pevné hranice, zadruhé, systematická variabilita mezi skupinami je převyšována genetickou variabilitou uvnitř „rasové“ skupiny, a zatřetí, žádný ze seriózních vědců se dnes nepřiklání k teorii, že by se kulturní rozdíly daly vysvětlit pomocí dědičných charakteristik. (ERIKSEN, T. H., 2012, s. 23)

²⁸ P. BERGHE, 1983, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 24

²⁹ BANTON, M., 1967, s. 106, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 24

³⁰ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 24–26

Jenkins³¹ říká, že koncept etnicity má širší záběr než koncept rasy, a že existuje řada etnických odlišností, které nelze považovat za „rasové“, neboť se neopírají o skupinově specifické nezměnitelné vlastnosti. K tomu jiní autoři, např. Wieviorka či Wade³² dokládají, že mezi tím, co je pokládáno za přirozené (biologické rozdíly) a kulturní (nabyté), nebývají v praxi jasně zřetelné hranice, zejména kvůli různým lidovým představám o skupinových vrozených odlišnostech považovaných za vysvětlující některé kulturní rozdíly. Je jisté, že etnicita existuje i bez přítomnosti představ o rase, ovšem opak spíše neplatí. Na rasu a etnicitu se tedy dá pohlížet jako na příbuzné pojmy, které se zčásti překrývají. Pojetí kulturní jedinečnosti a sociální solidarity se stává silnějším vzhledem k etnické kategorizaci, a pojetí biologické neboli genetické rozdílnosti nabývá na významu v rasovém uvažování a jednání. Přestože příslušníci etnických kategorií předpokládají společný původ, k jejich společné kolektivní identifikaci slouží především sdílené kulturní a sociální rysy.³³

4.1.2. Etnicita a kultura

Vztah etnicity a kultury patří ve zkoumání etnicity k nejkontroverznějším tématům. Na jedné straně stojí názor, že etnické skupiny jsou jednoduše kulturně definovaná a determinovaná společenství, na straně druhé je názor, že kultura je součástí etnicity pouze tehdy, když se to hodí politicky.³⁴ Podle Bloma³⁵ vztah mezi kulturou a etnicitou „*není přímý a vzájemně jednoznačný.*“ Etnicita není kulturním vlastnictvím určitého společenství, ale aspektem vztahu, je tedy třeba se soustředit na sociální organizaci a sociální interakci místo kulturního obsahu.

V čistě monoetnickém prostředí není možné se s etnicitou fakticky setkat, poněvadž se tam nevyskytuje nikdo, komu by se daly kulturní odlišnosti sdělovat. Kritéria, která vytvářejí etnicitu, se různí, a tvrzení, že etnická skupina je specifická svou sdílenou kulturou, nestačí, a nelze ani poukázat na jedinečné „sdílené rysy“, jako je jazyk, náboženství či zvyky.³⁶ Mezi etnicitou a kulturou existuje proměnlivý a komplexní vztah,

---

³¹ JENKINS, R., 2008, s. 23, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 26

³² ERIKSEN, T. H., 2012, s. 26

³³ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 27–28

³⁴ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 99–100

³⁵ BLOOM, B., 1969, In ERIKSEN, T. H., 2007, s. 89

³⁶ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 68–70

a etnické rozdíly a hranice se nepřekrývají s těmi kulturními.³⁷ Při definování pojmu etnicita řada antropologů požaduje, aby byly etnickým statutem vymezeny ty skupiny, které výrazně přetrvávají v čase, mají jasnější kulturní identitu, pocit fiktivního příbuzenství, a také že se její příslušníci nemohou zcela zbavit své etnické identity.³⁸ Manning Nash³⁹ navrhl jako jmenovatel všech etnických skupin metaforu „postele, krve a kultu“, čímž míní to, že se všechny etnické skupiny pokládají za samostatnou sebereprodukcující a endogamní skupinu, věří představě společného původu a spojuje je jedno náboženství. Etnické skupiny obecně sdílejí představu o společném původu, některé užívají představu „rasy“ či „krve“, jiné zase považují za důležité kulturní kompetence, či některé mezi sebe nepouštějí outsidersy.

Všechny etnické skupiny však sdílejí představy o společné kultuře.⁴⁰ Přístup Fredrika Bartha^{41 42} ke zkoumání etnicity je relační (vztahy) a procesuální (děj, změna), tedy že etnicita má především velmi proměnlivý sociální obsah, a důležité je podle něj především zkoumání hranic mezi etnickými skupinami, což ukázal ve svém významném díle „Etnické skupiny a hranice“. Kritizuje ztotožňování etnických skupin s kulturními jednotkami, poněvadž „*mezi kulturou a etnickou identitou neexistuje jednoduchý a přímý vztah*“, a výzkum etnicity by se podle něj neměl soustředit na kulturní obsah, ale na hranice, neboť právě hranicemi a vztahem k jiným skupinám je určitá etnická skupina definována. Etnické hranice mezi skupinami „*nejsou tak jednoznačné, jak se původně obecně předpokládalo*“, neoddělují jednu skupinu od druhé, ale naopak jimi prochází množství informací, interakce, směny, a vzácně i osob, což však není obvyklé, neboť lidé svou etnickou příslušnost zpravidla nemění. Nejedná se nutně o teritoriální hranice, spíše o sociální, a jsou relativní a proměnlivé. Kultura etnické skupiny se může měnit a podobností se dokonce přibližovat jiné etnické skupině, zatímco etnická hranice zůstává stejná, nebo dokonce i zesiluje.⁴³ Podle Bartha⁴⁴ mohou být kulturní odlišnosti mezi etnickými skupinami ve skutečnosti výsledkem dlouhodobého sociálního procesu, a nikoli

---

³⁷ ERIKSEN, Thomas Hylland. Kulturní terorismus: kritika ideologií hranic a čistoty. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007, s. 23

³⁸ BARTH, F., 1969a, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 69–73

³⁹ NASH, M., 1988, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 69

⁴⁰ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 69

⁴¹ BARTH, F., 1969a, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 74

⁴² BARTH, F., 1969, In ERIKSEN, T. H., 2003, s. 66

⁴³ ERIKSEN, T. H. 2012, s. 74–75

⁴⁴ BARTH, F., 1969, In ERIKSEN, T. H. 2012, s. 72–75

příčinou existence etnických hranic ani izolace skupiny, a proto by specifická sdílená kultura určité etnické skupiny neměla být považována za primordiální (vrozenou) vlastnost.

Udržování etnických hranic není zcela neproblematické, a hlavním úkolem antropologického studia etnicity je vysvětlování jejich udržování a dopadů udržování. Podle Bartha netvoří etnicitu kulturní prvky etnické skupiny, které ostatně mohou být podobné kultuře jiné skupiny, nýbrž etnicita je podle něj komplexem kategorických askripcí, které určují členy skupiny podle jejich nejzákladnější identity. Důležité při definování etnické skupiny je uznání jejích členů, že patří právě k té určité a nikoli k jiné skupině. V některých situacích lze na etnicitu pohlížet jen jako na skupinu prvků klasifikujících jedince, jindy však tyto prvky mohou natolik zasahovat do jeho života, že významně ovlivní úroveň celé společnosti.

Podle Cohena⁴⁵ je zásadní rozdíl mezi tím, když se u jednoho jedince etnicita projevuje v jeho každodenním životě a tím, když se u jiného jedince jeho etnická odlišnost projeví či si ji on sám uvědomí zcela výjimečně, např. při nějaké události či tradici. Podobného názoru je i Novak⁴⁶, který říká, že etnicita „*může kolísat mezi vypjatým nacionalismem a příležitostnou, sváteční etnicitou.*“ Cohen vnímá etnicitu jako zvláštní typ neformální politické organizace, která potřebuje být kulturně ohraničená proto, aby zabezpečila zdroje a „symbolický kapitál“ skupiny uvnitř této hranice. Jiní autoři zastávají ten názor, že etnické identity a hranice by měly být zkoumány v souvislosti s historickými událostmi, které se dějí bez přičinění lidí, kterých se bezprostředně týkají.⁴⁷ Eriksen shrnuje současné názory na vztah mezi etnicitou a kulturou takto: „*...mezi etnicitou a kulturou panuje velice variabilní a komplexní vztah; neexistuje žádný jednoduchý vzájemný vztah mezi etnickými a kulturními diferencemi; etnicita se objevuje vždy, když se kulturní odlišnosti stanou relevantními v sociální interakci, z tohoto důvodu by měla být etnicita zkoumána na úrovni sociálního života, nikoli ve sféře symbolické kultury...*“⁴⁸

---

⁴⁵ COHEN, 1974, A., In ERIKSEN, T. H., 2012

⁴⁶ NOVAK, M., 1971, In ŠATAVA, L., 2009, s. 78

⁴⁷ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 73

⁴⁸ ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnická identita, národní identita a meziskupinový konflikt: Význam osobní zkušenosti. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě.* Praha: Triton, 2007, s. 105

4.2. Etnická skupina

Pojmu „etnická skupina“ předcházela pojem „ethnos“ nebo „ethnie“, který Charles Winick⁴⁹ chápal jako „skupinu lidí spojených jak národností, tak rasou. Příslušníci skupiny tyto vazby obvykle přejímají nevědomky, ale lidé zvenčí pozorují jejich homogenitu.“ Pojem „etnická skupina“ v 60. letech zavedl Raoul Naroll a zpopularizoval Fredrik Barth s kolegy ve sborníku „Etnické skupiny a hranice“.⁵⁰ Dříve tento pojem označoval základní lidskou kategorii, poté ho Theodorson⁵¹ definoval jako skupinu, která sdílí kulturní tradici a pocit identity, a je podskupinou širší společnosti.

Dnes je za etnickou skupinu označováno společenství lidí, kteří se hlásí ke společnému původu resp. společným předkům, věří, že mají společnou historii a kulturu odlišnou od jiných etnických skupin, mluví stejným jazykem a jsou si této skutečnosti vědomi, a obývají společné území, které považují za vlastní. Význam pojmu etnická skupina je rozsáhlý, dá se jím označit kmen, kulturní skupina, menšina či národ.⁵² Anthony D. Smith⁵³ při určování etnické skupiny klade důraz hlavně na její historii a kulturu. Podle něj je etnické společenství druhem kulturní kolektivity, ve které se pokládá za důležitou roli historické paměti, mýtů o původu, a kterou lze od ostatních odlišit podle rozdílných kulturních prvků, např. náboženství, zvyků, jazyka či institucí. Pro určení etnické skupiny stanovil soubor několika hlavních historických a symbolicko-kulturních atributů, do kterých kromě víry ve společný původ, sdílené historické paměti, odlišujících kulturních prvků a spojení s určitou vlastí zahrnul ještě vlastní kolektivní jméno skupiny a také pocit solidarity s významnými částmi její populace. Tam, kde se tento soubor prvků nachází, se podle Smithe s jistotou jedná o historicko-kulturní společenství s vědomím společné identity. Podle Marka Waldenberga⁵⁴ spojuje členy etnické skupiny především společný původ a přesvědčení o vlastním teritoriu.

---

⁴⁹ WINICK, CH., 1956, In CONNOR, W., 2003, s. 168

⁵⁰ KANDERT, Josef. Menšiny - historické a současné přístupy. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Integrace, Identita*. Praha: Univerzita Karlova, 2011, s. 15

⁵¹ THEODORSON, G., a A. THEODORSON, 1969, In CONNOR, W., 2003, s. 164

⁵² KANDERT, J., 2011, s. 16

⁵³ SMITH, Anthony D. Etnický základ národní identity. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 271–272

⁵⁴ WALDENBERG, Marek. Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národnostní otázky, národní ideologie. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 431

Výraz etnická skupina zahrnuje hlavně myšlenku kontaktu a vzájemného vztahu, a přitom předpokládá, že všichni žijí v jednom „propojeném“ prostoru. „*Etnické skupiny jsou z definice více či méně samostatné jednotky, které si ovšem uvědomují existenci členů jiných skupin, s nimiž jsou v kontaktu. V jistém smyslu se dokonce právě tímto kontaktem tvoří. Skupinové identity nemohou být nikdy definovány bez vztahu k tomu, čím nejsou – jinými slovy, bez vztahu k ne-členům skupiny.*“⁵⁵ Existence etnické skupiny v izolaci je absurdní. Podle Eriksena existuje ve světě přes 10 000 etnických skupin.⁵⁶ Žádají o uznání a kulturní práva, ale většinou nepožadují vládu nad státem. Kdyby ano, dle definice se z etnické skupiny stává nacionalistické hnutí.⁵⁷

4.3. Národ

Koncept etnické skupiny je podobný konceptu národa, se kterým se historicky i pojmově značně překrývá. Vztah mezi pojmy etnicita a národnost je podobně komplexní jako případ etnicity a rasy. Národy i etnické skupiny vznikají zevnitř, a to ve chvíli, kdy se určitý počet lidí ztotožňuje s představou, že vytváří národ nebo etnickou skupinu, a sdílí společnou kulturu a identitu. Stejně jako etnická skupina se i národ definuje ve vztahu k nečlenům národa.⁵⁸ Národy mají etnické prvky, vždyť národ si bez společných mýtů jeho příslušníků a vzpomínek vážících se k vlasti nelze představit. Přesto však mohou existovat prvky, které národ má a etnické společenství nemá, např. kultura nemusí být společná všem členům etnika, nemusí mít společné právní kodexy, dělbu práce, atp. Connor⁵⁹ říká, že je obtížné najít přesnou definici toho, co je národ, neboť podstata národa je nehmatatelná, avšak dá se vystihnout především duševní vazbou, kterou je spojena určitá skupina lidí, kteří jsou podvědomě přesvědčeni o své zásadní odlišnosti od všech ostatních. Národ je tedy společenství, které sdílí jistou ideologii, instituce, zvyky a pocit jednotnosti, a které je spojeno s územím považovaným za jeho vlastní⁶⁰, které v mnoha případech, ale zdaleka ne všech, představuje stát. Jak říká Connor, národ je spíše seskupení sebeurčující

---

⁵⁵ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 33–34

⁵⁶ ERIKSEN, T. H., 2007, s. 38

⁵⁷ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 28

⁵⁸ ERIKSEN, T. H., 2007, s. 35, s. 37

⁵⁹ CONNOR, W., 2003, s. 156

⁶⁰ PIANO, J. C., 1969, In CONNOR, W., 2003, s. 156

než definované ostatními, a tím se liší od etnické skupiny: „*etnická skupina může být definována zvenčí, národ se musí definovat sám*“.⁶¹ Eriksen⁶² říká: „*Národy jsou taková společenství, kde se očekává, že občané budou s ohledem na kulturu a vlastní identitu integrováni abstraktním, anonymním způsobem.*“

Národ lze definovat z hlediska dvou kritérií, objektivního a subjektivního. Objektivní kritérium představují rozlišující znaky jako jazyk, původ, území, kultura, náboženství, případně barva pleti, subjektivním kritériem je pak sebeuvědomění skupiny považující se za národ.⁶³ Národní identita a sebeuvědomění je podle Rogerse Brubakera⁶⁴ proměnlivá vlastnost, nahodilá událost, která se vyvíjí. Národní sebeuvědomění má dva druhy rozlišujících znaků. První se dá nazvat pólem etnickým resp. partikularistickým resp. objektivním a zahrnuje rasové, etnické, biologické a územní znaky, které mají určovat příslušnost k jistému útvaru. Proti němu stojí pól ideologický resp. univerzalistický resp. subjektivní a zahrnuje znaky ideologické, kulturní a duchovní, a jedná se zde o vědomé vytváření určitého kulturního odkazu. Podle Israelové a Hobsbawna⁶⁵ nestačí pouze subjektivní či objektivní pól k vysvětlení toho, co je to národ, nýbrž kombinace těchto dvou pólů vytváří uspokojivou definici.

Existují dva hlavní teoretické přístupy ke studiu etnicity a národa (a nacionalismu) – primordialistické a konstruktivistické (modernistické) pojetí. Termín primordiální jako první použil americký sociolog Edward Shils na konci 50. let 20. století jako označení pro vazby v určitých skupinách založených na pokrevním příbuzenství. Později tento pojem sjednocoval názory a přesvědčení, které považovaly příslušnost k národu za zcela přirozenou lidskou vlastnost. Primordialismus není ucelenou teorií, nýbrž přístupem, který chápe národ jako univerzální věc, neproblematickou danost, která existuje odpradáвна vždy a všude a kterou je potřeba chránit a obrozovat, a která má své charakteristické znaky, např. jazyk či kulturu. Primordialistický přístup byl atraktivní ještě ve 20. století

---

⁶¹ CONNOR, W., 2003, s. 158, s. 168

⁶² ERIKSEN, T. H., 2012, s. 174

⁶³ BEN-ISRAEL, Hedva. Nacionalismus v historické perspektivě. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 310–311

⁶⁴ BRUBAKER, Rogers. Přehodnocení národní identity: národ jako institucionalizovaná forma, praktická kategorie, nahodilá událost. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 377

⁶⁵ BEN-ISRAEL, H., H., 2003, s. 312

a mezi jeho primordialistické autory patří Edward Shils či Clifford Geertz, dnes se však jedná o menšinový názorový proud.

Opačný názor v pojetí národa zastává konstruktivismus, jehož autoři jsou přesvědčení, že národy jsou výtvozem určitých společenských a historických podmínek, které souvisejí až s příchodem moderní doby. Konstruktivismus má své počátky na přelomu 19.–20. století a také v době mezi válkami, v období, kdy byly v západoevropských společenských vědách vyjadřovány pochyby nad existencí univerzálně objektivistických rysů národů a přesun ke zkoumání rysů subjektivních, tedy vědomí a přání lidí příslušet k národu či nikoliv.⁶⁶ Zastáncem subjektivního definování národa byl např. Max Weber.⁶⁷

Po 2. světové válce se věda začala výrazně od primordialismu a zejména od důrazu na pokrevní příbuzenství odklánět, a od 2. poloviny 20. století až dodnes je hlavním přístupem ke studiu národa a nacionalismu konstruktivistické pojetí. Národ (a nacionalismus), vznikající v období průmyslové revoluce, je dnes vnímán převážně jako uměle vymyšlený konstrukt moderní doby, a jako smyšlená představa o komunitě, která je založena na vzájemné soudržnosti, a je rozšířeno i přesvědčení, že národ nelze definovat jen na základě etnických rysů, tedy hlavně jazyka a kultury.⁶⁸ Primordialistické pojetí je nyní považováno za zastaralé, stejně tak jako esencialismus v případě etnicity (esencialismus považuje etnicitu za esenci, vlastnost člověka). Mezi klasické konstruktivisty patří Ernest Gellner, Benedict Anderson či Eric Hobsbawm.⁶⁹

Pojem „národ“ byl vždy charakterizován jako kombinace různých typů vazeb a vztahů (jazykových, historických, teritoriálních, politických, ekonomických, náboženských, aj.), a dále je potřeba, aby jeho členové byli navzájem spjati komunikačně i společným osudem, a byli si vědomi přináležitosti k národu.⁷⁰ Americký politolog Karl W. Deutsch⁷¹ definoval národ na počátku 50. let 20. století jako „*pospolitost komplementární sociální komunikace*“, tedy jako společenství lidí, kteří mezi sebou

---

⁶⁶ BAHENSKÝ, František, *Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity* [online], Etnomenologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., 2010, [cit. 3. 2. 2014]

⁶⁷ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 19

⁶⁸ HROCH, M., 2011, s. 21

⁶⁹ BAHENSKÝ, F., 2010 [online], [cit. 3. 2. 2014]

⁷⁰ HROCH, M., 2011, s. 24

⁷¹ DEUTSCH, K. W., In HROCH, M., 2011, s. 25

komunikují snáze, komplexněji a intenzivněji než se členy ostatních skupin. Společná komunikace pak tvoří základ sdílené národní kultury a národního uvědomění – „nacionalismu“, bez jehož dostatečného rozšíření by byla národní sounáležitost nepředstavitelná. Carl Friedrich⁷² definuje národ jako skupinu, která je politicky organizovaná a autonomní, a jejíž členové spolu komunikující a spolupracují lépe než s nečleny skupiny, jsou spojeni svým vědomím vzájemné soudržnosti s jistými hodnotami a s kulturou. Tento přístup se přibližuje pojetí národa coby státní pospolitosti, jako se i v angličtině dá termín *nation* (národ) téměř zaměnit s termínem *state* (stát), či určování národnosti především státností. Avšak někteří význační autoři jako Ernest Gellner či Eric Hobsbawm uznávali i etnickou charakteristiku národa.⁷³

Již dříve i Max Weber spojoval pojem „etnicita“ s pojmem „národ“.⁷⁴ I přes problematické určování definice národa a různé teorie jeho vzniku se autoři shodli na tom, že národ je velká skupina lidí, která si je vědoma sounáležitosti svých členů. Např. Hugh Seton-Watson⁷⁵ říká: „*národ existuje, jestliže se podstatný počet lidí v jisté pospolitosti domnívá, že tvoří národ, nebo se chovají tak, jako by jej tvořili*“, či podle Walkera Connora⁷⁶ určuje národ hlavně to, že si je určitá skupina osob vědoma, že náleží právě k jednomu určitému národu. Přitom není důležité „*to, co je, ale to, co se zdá být*.“ Národ je nyní častěji uznáván za samostatné politické či sociální společenství v případě, že si jsou jeho členové vědomi své soudržnosti a pokládají ji za hodnotnou.⁷⁷ Národy se od jiných druhů skupin liší svými proporcemi. Jsou to taková společenství, u kterých se předpokládá, že jeho příslušníci budou vzhledem ke kultuře a vlastní identitě sjednoceni abstraktním, anonymním způsobem.⁷⁸ Národy jsou spojeny souborem paměti, mýtu a symbolu do rozsáhlého a stálého typu společenství.⁷⁹ Národ je imaginární komunitou, duchovní realitou, která existuje pouze tehdy, když se jeho členové citově a duševně ztotožňují s kolektivem, i když se s většinou jeho příslušníků nikdy osobně neseťkají.⁸⁰ Kromě nejdůležitějších prvků národa, jako je soudržnost a sebeuvědomění jeho členů, vystihují

---

⁷² FRIEDRICH, C., In HROCH, M., 2011, s. 25

⁷³ HROCH, M., 2011, s. 26

⁷⁴ CONNOR, W., 2003, s. 166

⁷⁵ SETON-WATSON, H., In HROCH, M., 2011, s. 27

⁷⁶ CONNOR, W., In HROCH, M., 2011, s. 27

⁷⁷ HROCH, M., 2011, s. 21

⁷⁸ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 174

⁷⁹ ŠATAVA, L., 2009

⁸⁰ BAUMANN, 1996, s. 162–163 In ŠATAVA, L., 2009 s. 23

národ i určité charakteristické prvky, jako jazyk, náboženství či tradice, při jejichž změně či ztrátě je však přesvědčení o zvláštní národní identitě zachováno. Tyto konkrétní charakteristické prvky sice nepředstavují podstatný faktor, ale jsou nejvíc vidět a dají se nejspíše pojmově uchopit.⁸¹

4.4. Etnická a národnostní menšina

Pojem „menšina“ či „minorita“ se v demokratických systémech pojí kromě etnicity i s náboženstvím, rasou, společenskou rovinou, atp., a rozlišování mezi pojmy „menšina“ a „etnická skupina“ bývá mnohdy relativní a subjektivní. Šatava⁸² říká, že nelze sestavit přesnou definici kvůli terminologickým problémům, nebo proto, že různé jazyky mohou různým pojmům přiřkládat různý význam (např. anglické slovo *nationality* překládáme do češtiny jako „národ“, v angličtině však znamená „státní příslušnost“). Pojem „národnostní“ i „etnická menšina“ bývá v odborné literatuře či v dokumentech pojednávajících o ochraně národnostních menšin⁸³ často nahrazován pojmem „etnikum“, „etnická skupina“, „ethnos“, či „ethnie“.⁸⁴ Francesco Capotorti⁸⁵, člen Subkomise pro prevenci diskriminace a obranu menšin při komisi za lidská práva OSN z roku 1977, definoval etnickou či národnostní menšinu takto: „*skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nemá dominantní postavení; svými etnickými, náboženskými či jazykovými rysy se příslušníci coby občané daného státního útvaru odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují (alespoň částečně) smysl pro soudržnost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka*“. Podle J. Byczkowskiho⁸⁶ jsou národnostní menšiny „*všechny etnické a národnostní skupiny či zlomky národů nedisponující v rámci daného státního útvaru vlastní formou státnosti, vyznačující se silným pocitem etnické či skupinové odlišnosti a usilující o její zachování... tento fakt se projevuje v zachování jazyka, tradic, víry a zároveň v rozličných formách aktivního potvrzování a demonstrování*

---

⁸¹ CONNOR, W., 2003, s. 169

⁸² ŠATAVA, L., 2009, s. 35

⁸³ WALDENBERG, M., 2003, s. 428

⁸⁴ ŠATAVA, L., 2009, s. 33

⁸⁵ CAPOTORTI, F., 1977, In ŠATAVA, L., 2009, s. 32

⁸⁶ BYCZKOWSKI, J., 1976, s. 16–17, In ŠATAVA, L., 1994, s. 17

této odlišnosti. “ Podle Waldenberga⁸⁷ je národnostní menšina jednou z etnických menšin, zpravidla jsou však výrazy etnická a národnostní menšina považovány za synonyma.

Národnostní politika a vztah k menšinám nebyly v zemích bývalého Sovětského svazu řešeny, existence odlišných etnik byla potlačována, či z důvodu masové deportace celých etnik v roce 1944 zamlčována.⁸⁸ Krymští Tataři od deportace až po plnou rehabilitaci (těsně před rozpadem SSSR) nebyli zmiňováni v literatuře ani ve sčítáních lidu.⁸⁹ Od začátku 90. let se během demokratizace postkomunistických zemí tato problematika začíná řešit⁹⁰, a etnické a jazykové menšiny jsou stále výrazněji chápány jako „*kulturní dědictví lidstva*“.⁹¹ Většina evropských států, včetně České republiky, Ukrajiny a Ruska⁹² se na základě přijetí Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin zavázala, že bude chránit práva národnostních menšin, tedy rovnost jejich příslušníků ve všech oblastech hospodářského, společenského, politického a kulturního života, a umožňovat projevy, zachování a rozvoj jejich kultury a identity.⁹³

Existují skupiny, uznávané za národnostní menšiny, které samy sebe takto odmítají označovat, často například proto, že obývají souvislé území, které vnímají jako své vlastní teritorium, a se státem, v jehož hranicích žijí, se neztotožňují.⁹⁴ V případě Krymských Tatarů je zásadní otázka, zda jsou nezávislý národ, který by byl schopen vytvořit vlastní stát, anebo jsou jen jednou z několika ukrajinských (resp. ruských) etnických menšin, jejichž kulturní autonomie a právní rovnost závisí na Ukrajincích (resp. Rusech). Krymští Tataři sami sebe považují za svébytný národ, který má právo na politické sebeurčení. Momentálně mají status národní menšiny, ovšem usilují o získání statusu domorodého

---

⁸⁷ WALDENBERG, M., 2003, s. 429

⁸⁸ Po osvobození Krymu Rudou armádou obvinil Stalin z kolaborace s německými okupanty Krymské Tatary, Čečence, Inguše, Kalmyky, Karačaje, Balkary a Meschetince, a nechal je deportovat zejména do Střední Asie. (PARGAČ, J., 2008, s. 37)

⁸⁹ PARGAČ, J., 2008, s. 37–38

⁹⁰ DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. Výzkum národnostní politiky a vztahu k menšinám: uvedení do problematiky. In: DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. *Národnostní politika v postkomunistických zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 9

⁹¹ ŠATAVA, L., 2009

⁹² Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin podepsalo k 20. 1. 2015 49 zemí – téměř všechny evropské, Turecko, Arménie, Ázerbajdžán a Gruzie. V České republice platí od 1. 4. 1998, na Ukrajině od 1. 5. 1998 a v Rusku od 1. 12. 1998. (*Framework Convention for the Protection of National Minorities* [online], 2015, [cit. 13. 2. 2015])

⁹³ *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin* [online], 2015, [cit. 13. 2. 2015]

⁹⁴ WALDENBERG, M., 2003, s. 431

obyvatelstva.⁹⁵ Po přijetí ukrajinské Ústavy v roce 1996 rostlo mezi obyvateli Ukrajiny pochopení, že Krymští Tataři nejsou pouze menšina nebo etnická skupina, ale ve skutečnosti celý národ, a tak je i veřejnost začala vnímat.⁹⁶

„Já uznávám Krym pouze v rámci hranic ukrajinského nezávislého státu. My Krymští Tataři jsme původní obyvatelé své vlastní země a jakékoli rozhodnutí proti nám bude absolutně nepřijatelné. To je důvod, proč nikdy neuznám Krymské Tatary jako menšinovou skupinu na Krymu...“ (Ramazan)

„...Zda jsou Krymští Tataři menšina? Samozřejmě že ne... toto je naše vlast a populace Krymských Tatarů roste. Je fakt, že Rusové emigrovali na Krym a přivlastnili si titul původních obyvatel, ale to je vše...“ (Elmaz)

4.4.1. Diaspora

Diaspora⁹⁷ je specifická menšina, jejíž příslušníci se cítí být pojeni se zemí svých předků, přestože celé své životy prožili v jiném prostředí. V tomto prostředí jsou plně adaptováni, avšak i přesto se snaží kulturu svých předků udržovat a oživovat a svou etnickou identitu uchovávat.⁹⁸

Krymští Tataři tvoří diasporu ve Střední Asii, hlavně v Uzbekistánu, kde jich dodnes žije přibližně 100 000⁹⁹, dle jiného zdroje až 200 000¹⁰⁰. Jsou to lidé, kteří sem byli deportováni v roce 1944 a kteří se zde po repatriaci krymskotatarského národa v 90. letech z různých důvodů rozhodli zůstat. Během exilu udržovali svou etnickou identitu a i nyní v tom pokračují.

Velká komunita žije v Turecku, kam odcházeli hlavně během emigračních vln v 19. století. Údaje o počtu Krymských Tatarů žijících v Turecku nejsou zdaleka přesné.

---

⁹⁵ LARYŠ, M., SVOBODA, K., 2010, s. 5

⁹⁶ ANDRUSIECZKO, Piotr. Ethnic and Political Situation in Crimea: 20 Years in the Shade of a Potential Conflict. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Vyjednávání pozice v majoritě*. Praha: Univerzita Karlova, 2012, s. 58

⁹⁷ Pojem diaspora původně označoval Židy v Evropě.

⁹⁸ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 246–248

⁹⁹ KLÍPA, O., Krymský uzel [online], Navýchod, 2006, [cit. 5. 3. 2015]

¹⁰⁰ AYDINGUN, I., AYDINGUN, A., 2007, s. 116

Některé zdroje zmiňují 1 až 3 miliony lidí¹⁰¹, jiné hovoří až o 5 milionech¹⁰². Dotazovaná Arzy K. se domnívá, že Krymští Tataři v Turecku jsou již asimilovaní a ztratili svou národnostní identitu. Ovšem při kontaktování informátorů na Facebooku autorka zjistila, že se velké množství tamějších mladých Krymských Tatarů na svých profilech vyjadřuje k aktuální situaci na Krymu, sdílí obrázky s krymskotatarskou vlajkou, často však v kombinaci s vlajkou tureckou, nemluví ani krymskotatarsky ani rusky, ale pouze turecky, nikdy nebyli na Krymu a ani po tom nijak výrazně netouží, k Turecku jsou velmi loajální. Jejich předci zde žili již v době deportace, a proto se jim vyhnula a nedotkla se jich osobně. Deportace je však velice významná část krymskotatarské kolektivní paměti podílející se na jejich etnické identitě, a turečtí Krymští Tataři ji s Krymskými Tatary na Krymu nemohou sdílet. V Turecku jsou tedy již plně asimilováni a Krymskými Tatary je dělá pouze vědomí o tom, že jimi jsou, protože jejich předkové přišli z Krymu.

Malá komunita (asi 25 000) Krymských Tatarů dodnes žije v Rumunsku, kam hlavně do oblasti Dobrudže, která v té době patřila k Osmanské říši, přišla ve 13. století v období Zlaté Hordy a během krymské války v 50. letech 19. století. V té době se počet Krymských Tatarů v Rumunsku zvýšil až na 240 000, ale po připojení Dobrudže k Rumunsku bylo mnoho Tatarů nuceno se vystěhovat. Po deportaci Tatarů z Krymu bylo Rumunsko jediným místem, kde se rozvíjela spisovná krymská tatarština a krymskotatarské školství, avšak tyto snahy od 70. let výrazně zeslábly.¹⁰³ V souvislosti s krymskou válkou v 50. letech 19. století přišlo několik tisíc Krymských Tatarů do bulharské části Dobrudže, a dodnes jich tu zůstává přibližně 5 000.¹⁰⁴ ¹⁰⁵ Další menší komunity Krymských Tatarů žijí v Litvě, Kanadě a v USA.

4.5. Soužití minority s majoritou

Některé vládnoucí skupiny považují etnickou různorodost často za problém, který je potřeba vyřešit. Nejbrutálnější metody řešení otázky minorit jsou otevřená genocida a

---

¹⁰¹ PARGAČ, J., 2008, s. 43

¹⁰² AYDINGUN, I., AYDINGUN, A., 2007, s. 116

¹⁰³ ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě: Encyklopedická příručka*. Praha: Ivo Železný, nakladatelství, 1994, s. 257

¹⁰⁴ ŠATAVA, L., 1994, s. 45

¹⁰⁵ PARGAČ, J., 2008, s. 43

nucené přesídlení. Nucené přesídlování celých etnik prováděl Stalin v SSSR, kolonizátoři v Severní Americe, či Inkové v Andách. Tyto metody se od 2. světové války již téměř neprovádějí, a dnes jsou ve vztahu k menšinám uplatňovány tři hlavní strategie – asimilace, multikulturalismus a segregace.

Asimilace znamená úplné splynutí menšiny s většinovou společností. „Úspěšná asimilační politika vede k zániku menšin“ z důvodu snahy zlepšení jejich sociálního postavení prostřednictvím přesvědčení, že jsou jejich tradice bezcenné, což jim může často způsobit utrpení a ztrátu důstojnosti.

Ideologie multikulturalismu nepředpokládá nutnost splynutí občanství s určitou kulturní identitou.¹⁰⁶ Etnika s odlišnými kulturami jsou schopna žít vedle sebe.

Menšina je segregovaná na etnickém principu v případě, že stát zvolí cestu nadvlády. Jedná se o fyzické vyloučení menšiny z většinové společnosti, které je zpravidla ospravedlňováno kulturní méněcenností dané menšiny. Ideologie segregace trvá na udržování etnických hranic a nemíchání kultur či ras. Segregace nemusí být nutně způsobena pouze státní politikou, ale i třídními rozdíly zkombinovanými s menšinovým stigmatem. Menšiny mohou na státní nadvládu reagovat třemi hlavními strategiemi – mohou se asimilovat, tedy splynout s majoritní společností prostřednictvím užívání jejího jazyka a přijetím její kultury, hodnot a stylu života (v případě odlišného vzhledu příslušníků menšiny však není možné splynout zcela); dalším typem reakce je konsolidace, kdy si menšiny uvědomují své nižší postavení, ale snaží se koexistovat s většinovou společností, případně si i vyjedná určitou jazykovou, politickou či náboženskou autonomii; třetí základní možností je odchod či odtržení neboli snaha o plnou nezávislost na většinové společnosti.

Uvedené strategie jsou ideální typy. Ve skutečnosti je zpravidla kombinována strategie asimilace a segregace (či konsolidace), čímž vzniká pojem „integrace“. „Integrace znamená, že menšina participuje na sdílených institucích společnosti a zároveň reprodukuje svou skupinovou identitu a etnické hranice“¹⁰⁷, tedy že se přizpůsobuje majoritě, a přitom si uchovává svou etnickou identitu. Prostřednictvím identity si minority mohou nárokovat svá práva, i kvůli ní mohou být diskriminováni.¹⁰⁸ Etnická identita zároveň slouží jako proměnná, která může podstatně ovlivnit integraci menšin do většinové

---

¹⁰⁶ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 200–202

¹⁰⁷ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 202–203

¹⁰⁸ ERIKSEN, T. H., 2007, s. 57, s. 244

společnosti, a díky níž se i majorita může naučit uznávat minority a odlišnost. Pochopení této odlišnosti je základem pro bezkonfliktní soužití majority s minoritami, jejichž kulturní přínos již není zpochybňován. Zároveň není jednoznačné, jakým způsobem mají být nastaveny „hranice vzájemného soužití etnických menšin s většinovou společností“, aby se předešlo jejich oddělování a vytváření samostatných společenství uvnitř většinové společnosti.¹⁰⁹

Začlenění Krymských Tatarů do krymské většinové společnosti se dá nazvat integrací či konsolidací. Od počátku ukrajinské nezávislosti se Krymští Tataři považují za právoplatné ukrajinské obyvatele. Krymští Tataři podporují ukrajinské představitele a ukrajinské politické strany s národně-demokratickým charakterem a sami mladí Tataři se často k ukrajinským stranám připojují. Prezident Leonid Kučma podpořil Krymské Tatary, když vyhláškou ze dne 18. 5. 1999 (den výročí deportace) uznal Radu krymskotatarského národního hnutí.¹¹⁰ V roce 2004 během „oranžové revoluce“¹¹¹ Krymští Tataři podporovali prozápadního Viktora Juščenka, vystupovali se svými symboly na Náměstí Nezávislosti, a byli i zastoupeni v jeho vítězné straně v rámci Rady krymskotatarského národního hnutí. Když se Juščenko stal prezidentem Ukrajiny, předpokládala se zásadní změna – rostoucí vliv nové autority v Kyjevě i v situaci Krymských Tatarů. Očekávalo se, že ve vztahu s Krymskými Tatary chce navázat na Kučmu, ovšem ukázalo se, že má se svými spolupracovníky jiné zájmy, a byla zrušena i ona krymskotatarská rada. Otevřený konflikt začal v srpnu 2010, když Mustafa Džemiljev odstoupil od setkání s prezidentem, na které byly pozvané i organizace, které byly v konfliktu s Medžlisem.¹¹² Podle Džemiljeva byl na problémy Krymských Tatarů brán zřetel jedině během Kučmova prezidentství.¹¹³

Velká část Krymských Tatarů od svého návratu z exilu stále bydlí v provizorních staveních či u příbuzných, a podávají proto žádosti o přidělení parcel ke stavbě domů, kterým ovšem úřady jen zřídkakdy vyhoví.¹¹⁴ Konflikty mezi Krymskými Tatary a Rusy

---

¹⁰⁹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. Integrace-Identita. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Integrace, Identita*. Praha: Univerzita Karlova, 2011, s. 10–11

¹¹⁰ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 59

¹¹¹ Vítězství Viktora Juščenka v prezidentských volbách nad Viktorem Janukovyčem.

¹¹² Mustafa Džemiljev je nejvyšší krymskotatarský představitel, Medžlis je krymskotatarská politická organizace.

¹¹³ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 65–69

¹¹⁴ V letech 2002 až 2003 bylo v Aluštánském okrese žádáno o 3 500 parcel, vyřízeno však bylo pouze 8 žádostí. (PARGAČ, J., 2008, s. 59)

či Ukrajinci nastávají v případě, že úřady přidělí Krymským Tatarům parcely, o které již dlouhodobě žádá i místní obyvatelstvo.¹¹⁵

Krymští Tataři se snaží vyvarovat toho, aby byli spojováni s fundamentalismem, ale i přesto se značná část ukrajinských a ruských představitelů obává vzrůstajícího islámského faktoru, který má vliv i na mezinárodní vztahy, což také tvoří další rozdílnosti týkající se integrace Krymských Tatarů v různých kulturních, náboženských a jazykových oblastech na Krymu, a také do ukrajinské populace jako celku. Občas se v ruských médiích objeví antitatarská propaganda, zejména v souvislosti s islámskými konflikty v nedalekém prostředí (např. během událostí v Kosovu v 1999 či v době 2. čečenské války), která se snaží rozšířit dojem, že islám není Krymu vlastní. V souvislosti s 2000. výročím vzniku křesťanství se začaly množit nepokoje kvůli zasazení křížů na celém území Krymu, dále v roce 2006 kvůli umístění trhu Vesua na posvátné místo Aziz Malik–Ashtera v Bachčisaraji, a také v roce 2007 kvůli demolici Krymskými Tatary postavených obydlí na protiprávně vzatých pozemcích na hoře Ai–Petri (kvůli nevyřešené otázce přidělování pozemků repatriovaným Krymským Tatarům). V říjnu roku 2009 byla zatčena skupina islámských teroristů, kteří plánovali rozsáhlé teroristické akce a atentát na Mustafu Džemiljeva, a problém islámského extremismu byl proto intenzivně diskutován.

„...před čtyřmi lety jsme v Bachčisaraji měli historický památník, hřbitov, a u toho byl trh. Chtěli jsme, aby se ten trh přemístil jinam a aby se památník zrekonstruoval, ale vláda a lidi byli proti. Bylo to pro nás opravdu těžké, protože tento historický památník pro nás hodně znamenal. Rusové i Ukrajinci na to pohlíží zase ze své strany, my nemůžeme říct, že jsou zlí, protože jim byl vnucován názor, že je Krymští Tataři chtějí deportovat a tak dále. Nemají nás rádi, protože si o nás myslí nějaké lži. Problém je taky v tom, že na Krymu je mnoho menšin. Krym je naše mateřská země, ale Krymských Tatarů je tu méně než ostatních. A proto se nám těžko řeší problémy. Například Zyndžirla medresa, bylo to těžké ji zrekonstruovat, neměli jsme na to peníze a vláda nám je nechtěla dát, jen díky tureckým přátelům se to povedlo. Konflikty... ano většinou, protože když nám vláda dá peníze na mateřskou školu, tak se Rusové a Ukrajinci ptají, proč to nedostali i oni.“
(Asam)

---

¹¹⁵ PARGAČ, J., 2008, s. 58

Mnoho dotazovaných uvedlo, že má s příslušníky krymské majority dobré vztahy. Všichni mají mezi Rusy přátele a kladou důraz i na důležitost dobré sousedské politiky. Někteří dotazovaní zažili diskriminaci na etnickém základě, např. ve škole či při ucházení se o práci, menší část se s diskriminací nesetkala nikdy. Shodují se, že diskriminace byla pocíťována hlavně při hromadném návratu Krymských Tatarů na Krym, postupně téměř zmizela, a dnes se opět stává častější kvůli ruské anexi. Konflikty, nejen nábožensky zaměřené, jsou nyní součástí napjaté politické situace na poloostrově.¹¹⁶ Velká část se shodla na tom, že vztahy s mladší generací mívají lepší než se starší, která má stále silné národní předsudky.

„...Majorita krymských Rusů má stále silné národní předsudky, speciálně starší generace. Většinou nezapříčiní přímý konflikt, ale rozdíl mezi národy je jako prázdná zeď. Ale mladší generace jsou většinou ok. Přátelíme se a tak. Nemyslím si, že ten kulturní rozdíl může pokazit naše vztahy. Vztahy jsou normální, ale někdy si myslím, že stále sedíme na sudu prachu. Ano, zažil jsem diskriminaci, většinou ve škole, když někteří učitelé s námi zacházeli jako s druhořadými lidmi, když jsme slavili jiné svátky nebo mluvili krymskou tatarštinou.“ (Amet Kem.)

„Obecně Rusy respektuji. Ale Rusové žijící na Krymu, bohužel, jsou většinou neslušní, netrpěliví lidé a ignoranti. Jejich postoj k ostatním národnostem vždy byl pohrdavý a arogantní. Anexe pouze zhoršila situaci. Vždy jsme cítili diskriminaci na základě národnosti. Například, směli jsme studovat krymskou tatarštinu ve škole, ale pouze po hlavním vyučování. Pro tyto lekce nebyly samostatné třídy ani učebnice. Krymští Tataři nemohou dostat práci v oblasti vymáhání práva či na vedoucích pozicích.“ (Arzy M.)

„Já jsem vždycky věděl a cítil, že my jsme v naší rodné zemi menšina. Diskriminace ve vztahu ke Krymským Tatarům má neevidentní, ale skrytou povahu. Můj vztah k Rusům na Krymu je normální, mám i ruské kamarády. Ale zároveň cítím, že oni představují potenciální nebezpečí pro můj národ.“ (Amet Kar.)

---

¹¹⁶ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 63–64

„Řekla bych, že všichni moji ruští přátelé mě bez mého vědomí označili za nepřítele a zrádce, když se udála anexe. Nicméně, jedna z mých ruských kamarádek udržuje svou ideologii, ale stále se mnou mluví a stýská se jí po mně, i když obecně nemá vřelý vztah k Tatarům. Řekla bych, že se změnil i můj přístup. Ted' jsem si už uvědomila, proč moji rodiče a prarodiče říkali, ať nevěřím Rusům, když nás zradili jednou, zradí nás znovu. Nevnímám Krymské Tatary jako minoritu, raději je vidím jako původní lidi, mající neodmyslitelné právo žít a nárokovat si práva na svou vlast. Nikdy jsem nepocítila přímou diskriminaci, nicméně, po anexi nevyřčený strach a nenávisť k Tatarům začaly být očividné podle mě v postoji mých sousedů, či lidí v obchodech projevují nenávisť, když na ně mluvím.“ (Khatidzhe)

„...Rusové se vždy prezentují jako 'starší bratr', a neberou v úvahu, že Krym je národnostní území, na kterém žije právoplatný původní národ. S Krymskými Tatary často zachází jako s domorodci, kteří musí dělat nízkokvalifikované práce a obsluhovat 'staršího bratra'. Hlavní rozdíl je v kultuře a hodnotách. U Krymských Tatarů velmi důležité místo zaujímá rodina, téměř vždy jsou pracovití. Vztahy s jinými obyvateli Krymu jsou kamarádké. Pocit, že původní národ Krymu je národnostní menšinou, nás neopouštěl všechny ty roky po návratu do vlasti. Krymští Tataři mají velice málo národnostních vzdělávacích institucí. Jsme velmi málo reprezentováni v orgánech vlády, proto je pro nás těžké obhajovat své zájmy. Ve své vlasti se nacházíme v menšině a existujeme fakticky na právech menšiny. Já prakticky diskriminaci necítím. Ale velmi velkou diskriminaci pocítovali moji rodiče v letech návratu do vlasti, to se projevovalo v zamítnutí povolení k pobytu, příjmech do práce, v osobním vztahu lidí.“ (Bagish)

4.6. Etnická identita

Identita je „stěžejní proměnná sociálních procesů ve společnosti“.¹¹⁷ Od myšlenky Maxe Webera, tedy že etnická identita je přirozená a tudíž je nutné s ní zacházet jako s nezávislou proměnnou, se všichni autoři zabývající se etnicitou distancují¹¹⁸, a stejně jako v případě národnosti je dnes etnická identita považována spíše za konstrukt než za lidskou

---

¹¹⁷ BITTNEROVÁ, D., 2011, s. 9

¹¹⁸ ERIKSEN, T. H., 2007, s. 87

vlastnost. Národní identita může být kombinována s identitou regionální či etnickou¹¹⁹, avšak zpravidla je národní identita chápána spíše jako synonymum k identitě etnické.

Menšinové populace mají velkou potřebu uvědomovat si identifikační etnické znaky a ztotožňovat se s nimi, zpravidla potřebu větší než velké či státní národy. Jsou to atributy kulturní či materiální, skutečné či existující ve fantazii příslušníků etnických skupin.¹²⁰ Mezi tyto atributy patří např. důraz na hodnotu rodného jazyka či vlasti, význam symbolů (vlajka, různé znaky), národních pokrmů a dalších specifík materiální a duchovní kultury¹²¹, jako například náboženství, dále sdílená historická paměť či prosté vědomí sounáležitosti s určitou vlastní skupinou. Podle toho, jak pro příslušníky skupiny sílí nebo slábne subjektivní hodnota toho kterého z těchto atributů, upevňuje se či mizí také soudržnost a vědomí etnicity těchto příslušníků.¹²²

Eriksen¹²³ říká, že „*identifikace se vytváří jak zevnitř, tak zvenějšku, tedy v setkávání sebezprezentace s pohledem druhých; identita je vnucená i zvolená; členství ve skupině založené na příbuzenství, etnické identitě, rodném jazyce a pohlaví*“ jsou vnucená, „*jiná členství se dají relativně snadno zvolit. Etnické identity se zřídka může člověk úplně zbavit.*“ Dále říká, že člověk má obzvláště jasně definovanou etnickou identitu, narodí-li se jako člen etnické skupiny, kterou po staletí utlačovala silnější majorita.¹²⁴

Zvláštní na národnostních či etnických skupinách je, jakým způsobem jsou jejich příslušníci determinováni a ovlivňováni, a dokonce i handicapováni, a to i přesto, že jsou etnicky uvědomělí a rovnoprávní s příslušníky majority.¹²⁵ Příslušníci minoritních etnik musejí řešit dilemata, která příslušníci „velkých“ populací zpravidla neznají, jako např. volbu národnosti životního partnera, výchovu dětí a jejich docházku do menšinových/většinových škol, volbu „domácího“ jazyka, atp. Etnická identita a sebeuvědomění představuje pro příslušníky etnických menšin citlivý a aktuální fenomén. Útok na symboly, atributy či hodnoty definující etnicitu dané skupiny vnímají její příslušníci jako útok na ně samé.¹²⁶ Právo na vlastní kulturu a uchování vlastní etnické

---

¹¹⁹ HROCH, M., 2003, s. 21

¹²⁰ BEN-ISRAEL, H., 1992, s. 311

¹²¹ ŠATAVA, L., 1994, s. 20

¹²² SMITH, A. D., 1991, s. 275

¹²³ ERIKSEN, T. H., 2003, s. 70–71

¹²⁴ ERIKSEN, T. H., 2003, s. 73

¹²⁵ ŠATAVA, L., 1994, s. 19

¹²⁶ ŠATAVA, L., 2009, s. 47-48

identity je obvykle pokládáno za „*nezcizitelné a náležející do sféry lidských práv.*“¹²⁷
Etnická identita hájí existenci skupiny v boji za její uznání.¹²⁸

Přestože intenzitu etnického vědomí příslušníků etnických skupin (resp. národů) vzhledem k *velkým individuálním odlišnostem, výkyvům v čase a v závislosti na situaci a souvislostech* není snadné měřit¹²⁹, se tato práce alespoň pokusí na základě kvalitativního výzkumu zjistit, jaké prvky se nejvýznamněji podílejí na vytváření etnické identity Krymských Tatarů. Na otázku, které prvky své etnické identity považují za hlavní, se dotazovaní nejčastěji shodovali na jazyku, dále pak na kultuře a tradicích, společné historii, sebeuvědomění a sounáležitosti se svým národem.

„Hlavním elementem mé etnické identity – společná historie a tragédie v roce 1944 a 2014, mentalita a jazyk.“ (Arzi)

„Hlavním prvkem bych řekla je láska k naší kultuře, hudba, tanec a samozřejmě to, čemu my říkáme 'birlik' (unie) jednoty...“ (Khatidzhe)

„Hlavním prvkem mé etnické identity je to, že patřím do mé kultury, vědomí a povědomí o tom, že jsem součástí krymskotatarské komunity.“ (Ramazan)

„Lid ztělesňuje jednotu. V tomto životním stadiu, zvláště ve spojení s nedávnými změnami a děním na Krymu, jsem jednou zase přesvědčena o tom, jak velký a jednotný je můj národ.“ (Elmaz)

„Tradice, kultura, jazyk.“ (Bagish)

„Víra v Krym.“ (Rusfet)

„Jazyk, tradiční oblečení¹³⁰, kuchyně...“ (Susanna)

---

¹²⁷ E. ROOSENS, 1989, s. 17-18 In ŠATAVA, L., 2009, s. 48

¹²⁸ BITTNEROVÁ, D., 2011, s. 9

¹²⁹ ŠATAVA, L., 2009, s. 13

¹³⁰ Obrázek tradičního krymskotatarského oděvu viz kapitola „Přílohy“.

Dohromady dotazovaní svými výpověďmi pokryli všechny aspekty etnické identity, o kterých již bylo řečeno výše. Pokládáním dalších otázek zaměřených na jednotlivé prvky etnické identity v dalších kapitolách můžeme zjistit, zda to, co dotazované napadne jako první, je pro ně ve skutečnosti opravdu to nejdůležitější.

4.6.1. Kolektivní paměť

„Znalost vlastní historie může být velice důležitá při formování etnické identity“¹³¹, kterou lze chápat jako formu metaforického příbuzenství. Určitá představa o sdíleném původu je společná všem etnickým ideologiím. Představa původu není sama o sobě jednoznačná, neboť při předpokladu sdílené etnické identity nelze přesně stanovit, o kolik generací předků nazpět je třeba jít, aby byl nalezen výchozí bod pro současnou etnickou identitu. Závisí tedy spíše na sociálním kontextu, mezi nímž a ideologií není jednoduchý vztah.¹³² „Představy sdíleného původu jsou pro etnickou identitu často rozhodující: proto jsou pro ideologie, které se snaží ospravedlnit, posílit a udržet danou etnickou identitu, velmi důležité interpretace dějin.“¹³³ Kolektivní identita není sjednocení prvků napříč generacemi dané skupiny, ale to, jak každá jednotlivá generace vnímá pocit kontinuity, sdílené vzpomínky na historické události, kulturu a představy o kolektivním osudu.¹³⁴

Na rozdíl od historiků, kteří se snaží zjistit a zaznamenat skutečné dějiny¹³⁵ se antropologové zaměřují spíše na úlohu historických popisů v současnosti při formování identit. Kladou důraz na to, že *„dějiny nejsou produktem minulosti, ale odpovědí na požadavky současnosti“*, tedy že se *„debaty o historii netýkají minulosti, ale přítomnosti“*.¹³⁶ Dle Anthonyho Smitha¹³⁷ kulturní kontinuita s minulostí existuje, přestože jsou národy a etnická hnutí moderními vynálezy. Říká, že dějiny společnosti se upravily tak, aby sloužily potřebám přítomnosti, a že ne všechny verze historie lze považovat za věrohodné. Vztah mezi skutečnou historií a její interpretací, která může být

---

¹³¹ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 123

¹³² ERIKSEN, T. H., 2012, s. 119–120

¹³³ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 104–105

¹³⁴ SMITH, A. D., 2003, s. 276

¹³⁵ HOBSBAWN, E., 1983 In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 124

¹³⁶ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 124

¹³⁷ SMITH, A. D., 1986, In ERIKSEN, T. H., 2012, s. 156

subjektivní (co se „nehodí“, se vynechá), lze vždy zpochybnit.¹³⁸ Hroch¹³⁹ říká, že „*představa o významu historie se posunula z roviny 'reálně existujících' historických událostí, institucí a tradic do roviny vzpomínek na minulost*“. Objektivní pohled na historii neexistuje, neboť je tvořena vzpomínkami a subjektivním pohledem pamětníků. Kromě znalosti historie národa či etnické skupiny se i bezprostřední prožití člověka současné změny či vývoje časem stane součástí historického vědomí.¹⁴⁰ Tato změna může vědomí společné etnické identity posílit. Typická událost, která vyvolá takové posílení, může být válka, okupace či vyhnanství. „*K zachování etnických identit může přispět kombinace často nepříznivých vnějších faktorů a bohatá vnitřní či 'etnická' historie.*“¹⁴¹ Historické vědomí dává příslušníkům národa či etnické skupiny pocit nesmrtelnosti i „věčné“ budoucnosti díky představě, že žili v dějinách a že splynuli se společenstvím.¹⁴²

Dějiny patřily také k hlavním argumentům při obhajování práva etnické skupiny na národní existenci, poněvadž „*mít dějiny znamenalo existovat v historické kontinuitě jako nezpochybnitelný celek*“. Také bývalá státnost, narušená nedávnými vnějšími skutečnostmi, zdůvodňovala národní existenci.¹⁴³

Historie Krymských Tatarů

Pojmenování „Tataři“ označuje „*několik národů a etnických skupin turkického původu, hovořících turkickým jazykem kypčatské skupiny altajské jazykové rodiny a vyznávajících sunnitský islám*“. První zmínky o „tatarech“ pochází z 8. století z Mongolska. Odtud později ve 13. století podnikaly turkické a turkomongolské kmeny expanze do euroasijských stepí. Osídlily rozsáhlou oblast od východní Evropy až po Čínu, step na jihu Ruska, volžsko-uralskou oblast, západní Sibiř a Krym. Krymský poloostrov s přilehlými černomořskými stepi se pro svou zajímavou geografickou polohu staly „*dějištěm pestrých migračních proudů*“. Na Krymu již před Tatary žila jiná turkická etnika (Chazaři a Kypčáci), také Řekové, Bulhaři, Benátčané, Janované, Arméni, Gruzínci, Židé

---

¹³⁸ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 124–125

¹³⁹ HROCH, M., 2011, s. 170

¹⁴⁰ HROCH, M., 2011, s. 176

¹⁴¹ SMITH, A. D., 2003, s. 278

¹⁴² HROCH, M., 2011, s. 178

¹⁴³ HROCH, M., 2011, s. 168

i Slované, a ještě před nimi jsou zde dokumentováni Kimmerijci, Skytové, Sarmati, Gotové, a další skupiny.¹⁴⁴

„Krymskotatarský národ je směsicí etnik zahrnující všechny kmeny a národy, které kdy obývaly Krym. To je důvod, proč jsme odlišní, ale máme společné hodnoty a milujeme naši vlast, a stali jsme se jednotnými...“ (Arzi)

„...řekl bych, že jsem Krymský (nebo Kirimli – původní hláskování¹⁴⁵). Takže, níže bych použil tento pojem, protože prefix „Tataři“ je rusko-sovětská propagandistická fikce. Navíc, tatarský národ většinou žije v Tatarské republice... 'Kirimli' není oficiální název, ale v naší komunitě si tak říkáme a i historicky je to správně. ...Krymští jsou neobyčejný národ, protože mají dost živou historii v posledních 800 letech. Jedná se o 'klidný přístav' na křižovatce z velké euroasijské cesty. Předci prvního Krymského národa byli křesťanští poutníci z Evropy (Gótové, Italové, Řekové, Římané, Germáni, slovanské kmeny), nomádi z centrálních asijských stepí (Skytové, Sarmati, Mongolové, atd.) a místní muslimské turkické kmeny jako např. Kypčaci...“ (Eldar)

V roce 988 kyjevský kníže Vladimír připojil východní Krym ke Kyjevské říši.¹⁴⁶ Invaze Kypčáků a Turkomongolů v 11. a 12. století vytlačila z Krymu kyjevský vliv a poloostrov se tak stal součástí Zlaté Hordy, která trvala až do 1. pol 15. st. Po jejím rozpadu vznikl na Krymském poloostrově v roce 1441 nezávislý Krymský chanát¹⁴⁷, jehož existence trvala až do připojení Krymu k Rusku v roce 1783. Centrem Krymského chanátu byl Chánský palác v Bachčisaraji. V 15. století přišli na Krym osmanští Turci, kteří mu začali oficiálně vládnout v roce 1487. Přestože „soužití s etnickými blízkými Turky“ nebylo snadné, současná literatura toto období idealizuje a vnímá jako období svobody, na rozdíl

---

¹⁴⁴ PARGAČ, J., 2008, s. 38

¹⁴⁵ O upřednostňování některých Krymských Tatarů nazývat se „Kirimli“ či „Krymští“ hovoří i Andrew Wilson ve své odborné práci *The Crimean Tatars: A Quarter of a Century after Their Return* z roku 2013.

¹⁴⁶ Tuto událost vyzdvihují ruští nacionalisté při zdůvodňování prvotnosti slovanského osídlení Krymu před tatarským. (PARGAČ, J., 2008, s. 40)

¹⁴⁷ Po rozpadu Zlaté Hordy vzniklo několik samostatných regionálních politických jednotek – kromě Krymského chanátu i Astrachaňský chanát, Kazaňský chanát, Kasimovský chanát a Sibiřský chanát, a několik samostatných etnických jednotek – z volžsko-uralské a krymské skupiny se vyvinuly samostatné národy. (PARGAČ, J., 2008, s. 40)

od následujícího, a sice připojení Krymu k Rusku, což je považováno za velkou národní tragédii.¹⁴⁸

Rusko-tatarské konflikty mají dlouhou historii. Tataři 250 let ovládali moskevské knížectví, bránili Rusku v přístupu k Černému moři, podnikali loupeživé nájezdy (nejen) na ruská a ukrajinská území či odváděli mnoho lidí do otroctví, poté Ruská říše postupně připojovala tatarská území ke svému, a také si uvědomovala výhodnou polohu Krymu. Po několika více či méně úspěšných výpravách proti Tatarům se v roce 1772 Krymský chanát stal protektorátem Ruska, a v roce 1783 ho Kateřina II. anektovala a připojila přímo k Rusku, „*administrativně k Tavridské gubernii*“.¹⁴⁹

Po připojení k Ruskému impériu se Krym výrazně změnil, pronikal sem evropský životní styl i ruská populace, a tyto změny měly velký dopad na život Tatarů. Ve velkém množství emigrovali do zahraničí, hlavně do tureckých území, a jejich místa osidlovali Rusové, Ukrajinci, Němci a Bulhaři. V roce 1775 žilo na Krymu přibližně 200 000 Tatarů (tj. 80 % z celkového počtu 250 000; 12 % činili Řekové). Během prvních dvaceti let ruské nadvlády Tataři opustili 687 krymských vesnic, z toho 315 zcela vysídlili; z původního obyvatelstva zbylo asi 140 000. Krymská válka v letech 1853–1856 způsobila další vlnu emigrace, během které podle odhadů odešlo 30–40 tisíc Tatarů. Tzv. velká migrace se odehrála v letech 1860–1861, a během ní se počet Tatarů snížil z 300 000 na 100 000. Od otevření železnice mezi Krymem a Ruskem v 70. letech 19. století se začal počet obyvatel na Krymu z důvodu imigrace Rusů zvyšovat a podíl Tatarů na celkovém počtu obyvatel snižovat.^{150 151}

V této době zároveň probíhalo dotvoření Krymských Tatarů v samostatný národ a počátek nazývání se národem Krymských Tatarů¹⁵² prostřednictvím nové generace krymskotatarských intelektuálů, která začala ukazovat na problémy tamější společnosti, a byla přitom silně ovlivněna tehdejšími západními politickými myšlenkami – nacionalismem a socialismem. V čele hnutí stál vydavatel novin pro střední třídu Ismail Gaspirali, který se svými stoupenci odmítal náboženský konzervatismus a pro pozvednutí Krymských Tatarů požadoval reformu školství, zejména rozšíření výuky jazyků a předmětů jako je geografie,

---

¹⁴⁸ PARGAČ, J., 2008, s. 39–41

¹⁴⁹ PARGAČ, J., 2008, s. 42

¹⁵⁰ PARGAČ, J., 2008, s. 39, s. 41–43

¹⁵¹ Snižování podílu Krymských Tatarů na celkové populaci Krymu viz v tabulce v kapitole „Přílohy“.

¹⁵² ISCHAKOV, D. I., 2002 In PARGAČ, J., 2008, s. 39

atp. na Krymu a v dalších muslimských oblastech. Gaspirali byl vskutku pokrokový intelektuál, který požadoval i vzdělávání žen, vydával i dámský časopis *Alem-i Nisvan* (Svět žen), dětský časopis *Alem-i Sibyan* (Svět dětí) a humoristický časopis *Ha Ha Ha*. Navrhoval spojení ruských muslimských turkických skupin, tj. Krymských Tatarů, Volžských Tatarů, Kazachů, Ázerbájdžánců a Uzbeků v jeden národ, neboť zdůrazňoval podobné etnické, kulturní a jazykové prvky mezi příslušníky těchto národů, a přitom počítal s představou dominance vůdčího národa – Turků. Nikdy ale nepožadoval, aby se Krym oddělil od Ruska.¹⁵³

Nástupci Gaspiraliho, revolučnější „Mladotataři“, jsou považováni za zakladatele krymskotatarského nacionalismu. Vyzdvihovali teritoriální pouto ke krymskému poloostrovu, který vnímali jako svatou vlast („vatan“) krymské větve Tatarů, na kterou mají nezadatelné právo.¹⁵⁴ Do té doby žádná politická teorie, která by dokazovala ojedinělost Krymských Tatarů a jejich identifikaci s teritoriem, neexistovala. „*Tato koncepce nacionalismu prošla historickou prověrkou ve 20. století, utužila se v době pronásledování a deportace a dnes tvoří základ krymskotatarských politických požadavků na sebeurčení.*“ Krymští Tataři v čele s Mladotatary se začali identifikovat „*s Krymem v jeho geograficko-politickém rámci*“ a „*začali ctít smysl politické jednoty s jinými etnickými Tatary na tomto teritoriu*“. Nacionalistické hnutí získávalo podporu i od venkovanů a začalo se rozrůstat a zakládat ilegální revoluční buňky hnutí Vatan, které vzniklo v Istanbulu. V souvislosti s kolapsem centrální ruské vlády na Krymu a neúspěchu Ruského imperia v 1. světové válce mohly tyto dobře organizované revoluční buňky pomalu začít přebírat moc na poloostrově. V té době byl podíl krymskotatarského obyvatelstva 25 % (ruského 50 %, ukrajinského a jiného 25 %). Byla založena Národní strana Milli Firka¹⁵⁵, jejíž členové 24. listopadu 1917 zorganizovali v Simferopolu národní shromáždění Kurultaj, kde byl vyhlášen Krym za nezávislý krymskotatarský stát. Byly zde přijaty národní symboly – vlajka (chánská *tamgha* - pečeť) a hymna. Prvním prezidentem se stal Numan Celebicihan (významný představitel nacionálního hnutí, zakladatel Asociace mladotatarských spisovatelů, hnutí Vatan a strany Milli Firka). Avšak „*vzhledem k dalšímu politickému vývoji záměry Kurultaje nemohly být uskutečněny. Navazuje na ně až*

¹⁵³ PARGAČ, J., 2008, s. 44

¹⁵⁴ KIRIMLI, H., 1909, In PARGAČ, J., 2008, s. 45

¹⁵⁵ „*Milli Firka = antikomunistické hnutí, velmi agresivní, nejen politické. Měli zbraně, vyhazovali vlaky do povětří.*“ (Ali)

*nacionální hnutí v 90. letech.*¹⁵⁶ V roce 1921 vznikla Krymská autonomní sovětská socialistická republika (Krymská ASSR). Dle Edige Kirimala¹⁵⁷ bylo období mezi roky 1923 až 1927 dobré pro rozvoj tatarské kultury. Jedná se podle něj o léta tatarizace neboli „korenizace“, během kterých se rozvíjelo tatarské školství, jazyk, literatura, vědecké a kulturní instituce (školy, knihovny, muzea, divadla, publikování časopisů). V Simferopolu působila univerzita s orientálním institutem se specializací na krymskou tatarštinu a literaturu. Fungovaly zde 4 pedagogické instituty a na vesnicích 144 tatarských sovětů. Vznikala tatarská inteligence a byla také náboženská svoboda. Krymská tatarština byla vedle ruštiny druhým oficiálním státním jazykem krymské ASSR, jejíž vláda se skládala převážně z Krymských Tatarů.¹⁵⁸

Od počátku sovětizace v roce 1928 se sovětská vláda stavěla ke Krymským Tatarům velice represivně. Nucená kolektivizace ve 30. letech se dotkla kolem 35 000 z nich, byli označeni za kulaky, a množství z nich bylo dokonce deportováno na Ural či Sibiř. Vzpourey Tatarů ani podpora některých komunistů ničemu nepomohly. Během 1. pol. 30. let byla zlikvidována tatarská inteligence, do krymskotatarského písma byla zavedena azbuka místo latinky¹⁵⁹, školství a kultura byly rusifikovány, byla omezena činnost duchovenstva a zavřena většina mešit a náboženských škol.¹⁶⁰

Při nástupu německé okupace velká část Tatarů vnímala okupanty jako osvoboditele.¹⁶¹ Část z nich bojovala v německých jednotkách, část v rudé armádě, a někteří i v partyzánských skupinách. O kolaboraci části Krymských Tatarů není pochyb, ovšem jiná část organizovala či podporovala odboj proti okupantům, stejně tak jako příslušníci jiných národů (i Rusové), kteří taktéž kolaborovali i projevovali odpor. Po osvobození Krymu rudou armádou na jaře roku 1944 „*sovětské vedení využilo vážného provinění proti vlasti části Krymských Tatarů a rozhodlo se*“ celý národ „*vystěhovat z Krymu.*“ Předpokládá se však, že kolaborace byla jen záminka, a že deportace

---

¹⁵⁶ PARGAČ, J., 2008, s. 43–47

¹⁵⁷ E. KIRIMAL, 1952, In PARGAČ, J., 2008, s. 47

¹⁵⁸ PARGAČ, J., 2008, s. 47

¹⁵⁹ Dnes se krymskotatarské píše písmo opět latinkou.

¹⁶⁰ KIRIMAL, E., 1955, s. 55–57, In PARGAČ, J., 2008, s. 47–48

¹⁶¹ W. FISHER, 1978, s. 153, In PARGAČ, J., 2008, s. 48

Krymských Tatarů a dalších národů¹⁶² ve skutečnosti proběhla preventivně kvůli podobnostem s protivníky Sovětského svazu, Německem a Tureckem.¹⁶³

Deportace Krymských Tatarů proběhla v noci ze 17. na 18. května 1944. Na sbalení svých věcí měli Tataři jen několik hodin, dle dotazovaných ale třeba i jen 18 minut. Směli si dle Rozhodnutí Státního výboru obrany vzít „*osobní věci, oděv, drobný inventář, nádobí a potraviny do váhy 500 kg na rodinu*“. Ve skutečnosti toho však bylo mnohem méně. Dle vyprávění prarodičů některých dotazovaných si mnoho lidí nestihlo vzít s sebou vůbec nic, ani jídlo a oblečení. Všechny majetek museli opustit a přetrpět několikadenní převoz ve vlcích pro dobytek. Přesný počet deportovaných Tatarů není znám. Velká sovětská encyklopedie z roku 1936 uvádí, že na Krymu žilo v témže roce 202 000 Tatarů. N. F. Bugaj¹⁶⁴, specialista na problematiku deportací v době Sovětského svazu, uvádí 191 088 deportovaných Krymských Tatarů, z nichž většina, tedy přes 150 000 lidí, byla přesídlena do Uzbekistánu, přes 8 000 Tatarů do Udmurské a Marijské autonomní oblasti, a ostatní do Kyrgyzstánu, Kazachstánu, Tádžikistánu a dalších ruských oblastí.¹⁶⁵ Po vysídlení Krymských Tatarů se na Krymu v jejich domech začali usidlovat Rusové.

„Deportace Krymských Tatarů proběhla během jediné noci v roce 1944. Na sbalení svých věcí měli 18 minut. Jiné národy, které byly také deportované, měli na sbalení alespoň 3 dny. Nestihli si skoro nic zabalit, většina dokonce odcházela v pyžamech. Neměli příležitost ani vzít si jídlo na cestu. Vagóny pro dobytek byli přepravováni do Střední Asie, nejčastěji do Uzbekistánu a Kyrgyzstánu, cesta trvala tři dny, během nichž tisíce lidí zemřely na nemoci či vyčerpání.“ (Ali)

„Má babička taky utrpěla, byla deportována do Střední Asie. Spali, ve 4 hodiny ráno přijeli NKVD (národní komisariát vnitřních děl), nesměli si vzít ani jídlo, na veškerou přípravu dali 2 minuty. Nastrkali všechny do vlaku, a než přijeli na místo, zemřelo hodně lidí, protože neměli s sebou jídlo, byli tam nemocní, staří lidé a malé děti. Jsou to hrůzné vzpomínky.“ (Edem)

---

¹⁶² V průběhu 2. světové války během 40. let byli deportováni i desetitisíce až statisíce příslušníků Volžských Němců, Karačajů, Kalmyků, Čečenců, Ingušů, Balkarů a Meschetinců. (PARGAČ, J., 2008, s. 49)

¹⁶³ PARGAČ, J., 2008, s. 48–49

¹⁶⁴ BUGAJ, N. F., 1989, s. 135–144, In PARGAČ, J., 2008, s. 50

¹⁶⁵ PARGAČ, J., 2008, s. 49–50

„Deportace. V ten den, 18. 5. 1944, Stalin deportoval náš národ z Krymu. Bylo to jako noční můra. Všechny vstrčili do vlaku a hotovo. Jeli do neznámého směru. A to se konalo tehdy, kdy spousta vojáků bojovalo na straně Sovětského svazu. A Stalin nás všechny prohlásil za zrádce. Je takový názor, že Stalin chtěl vylepšit ekonomickou situaci v SSSR, a Krym se mu na to hodil. A tak většina Tatarů přijela do Střední Asie. Nebyl tam snadný život, obzvláště na začátku kvůli své pověsti zrádců. Adaptovali se pomalu, museli dokazovat, že nejsou žádní zrádci, že jsou normální národ. Potom se jejich reputace začala vylepšovat, získávali autoritu.“ (Elvira)

„Přišli v noci vojáci se zbraněmi, vyhnali je z domů, odkud si nemohli vzít osobní doklady, vodu ani oblečení. Většina tak odcházela v oblečení, ve kterém spala. Nahnali je do vlaků, kde jich bylo třicet v místech, kam by se obvykle lidí vešlo deset. Hodně lidí ve vlaku zemřelo a jejich těla se vyhazovala za jízdy z vlaku. Byl to otřesný zážitek, a pamětníci na to vzpomínají se slzami v očích... Když je za socialismu vyhnali, tak vláda poslala na Krym komunisty z Kyjeva a dalších míst. Byli to opravdoví komunisti, kteří milovali komunismus celým srdcem. Zabrali jim domy, majetek a pozemky, hlavně si cenili domů u pobřeží, kde měli domy velkou cenu. Vláda jim vykládala lži o Krymských Tatarech, že to jsou zrádci atd. Říkali jim to i ve školách.“ (Ajder)

V exilu měli Krymští Tataři možnost požádat o půjčku 5 000 rublů se splatností do 7 let na stavbu domu. Úřady na ně pohlížely jako na „zrádce vlasti“ a zavedly pro ně mimořádný režim ve zvláštních koloniích nazvaných „specposelenije“, které bez povolení nesměli opustit pod trestem až 5 let těžkých prací. Každý třetí den museli zástupci rodin nahlašovat úřadům informace o své rodině a práci; pracovali hlavně v továrnách a v zemědělství.¹⁶⁶ Kvůli otřesným počátečním materiálním a hygienickým podmínkám a nemocem (hlavně malárii) mnoho lidí zemřelo. Oproti úřadům přijímali místní obyvatelé Krymské Tatary s pochopením, zvláště po zjištění, že si jsou s nimi nábožensky, kulturně a jazykově blízcí, a Tataři byli brzy známi jako kvalifikovaní a pracovití lidé.¹⁶⁷

Po smrti Stalina v roce 1953 se „začala měnit atmosféra v celé zemi“, a i deportované národy s podporou úřadů začaly výrazněji požadovat návrat do vlasti.

---

¹⁶⁶ ALIEVA, S., 1993, s. 95, In PARGAČ, J., 2008, s. 51

¹⁶⁷ PARGAČ, J., 2008, s. 50–51

Nikita Chruščov „zrušil režim speciálních osídlenců a dovolil deportovaným začít proces integrace do sovětské společnosti“, čímž získali zpět svá práva, mohli se vzdělávat a hlásit se ke své národnosti. Některým národům¹⁶⁸ dokonce dovolil i návrat a ustanovil jim národnostní autonomie, avšak Krymské Tatary amnestie zcela opomněla.¹⁶⁹ Začali tedy hledat způsoby, které by jim návrat do vlasti zajistily. Rozvíjelo se u nich velice silné národní sebeuvědomění a začalo se formovat masové hnutí za návrat na Krym.¹⁷⁰

U Krymských Tatarů se v tomto období nepochybně tvořil a upevňoval „*stereotyp týraného národa, kterému byla vzata vlast a kterému zlá vnější síla vnutila krutý osud. Zakládá se pocit nenávisti k ústřední moci, ne k místní, uzbecké, ale k centrální, moskevské.*“ Své vzpomínky na deportaci, na bezpráví páchaném na jejich národu, a krásnou vlast předávali z generace na generaci. Při vyprávěních zdůrazňovali krásu krymského poloostrova a svá politická práva na něj, svou loajalitu během světových válek, a kolaboraci snižovali či ji vůbec nezmiňovali. Kvůli přetrvávajícím kulturním rozdílům mezi nimi a středoasijským obyvatelstvem byli Krymští Tataři uzavřeni v rámci vlastního společenství a dodržovali endogamii. Středoasijské prostředí se jim zdálo zaostalé, a to zejména kvůli konzervativním islámským projevům a patriarchálním prvkům¹⁷¹, které z krymskotatarského evropeizovaného islámu již dávno vymizely, a neměli proto zájem se asimilovat.^{172 173}

Krymskotatarské národní hnutí v Uzbekistánu má dle Alexejevové a exilového krymskotatarského činitele Mubeyyina Batu Altana tři pomyslné fáze: 1. 1956–1964, 2. 1964–1970, 3. 1970–1989. V první fázi Krymští Tataři sepisovali petice, s nimiž se obraceli na stranické a sovětské úřady s žádostí o řešení krymskotatarské otázky. Druhá fáze, tzv. Brežněvova éra, je považována za velmi úspěšnou. Byly organizovány hromadné pouliční akce, demonstrace a oslavy významných výročí.¹⁷⁴ Setkání se konala v různých středoasijských městech (Taškent, Fergana, Samarkand, aj.), často ale byla rozehnána

---

¹⁶⁸ Pouze Čečencům, Ingušům, Kalmykům, Karačajům a Balkarům.

¹⁶⁹ Stejně tak jako Meschetince a Volžské Němce.

¹⁷⁰ PARGAČ, J., 2008, s. 51–52

¹⁷¹ Muži v Uzbekistánu a Tádžikistánu zejména na vesnicích nosili oholené hlavy a plnovous, oblékali se do chalátů, byla zde běžná polygamie, ženy se zahalovaly. Naproti tomu chování a oblékání Krymských Tatarů bylo podobné spíše ruskému.

¹⁷² WILLIAMS, B. G., 1998, In PARGAČ, J., 2008, s. 53

¹⁷³ PARGAČ, J., 2008, s. 51–53

¹⁷⁴ 19. dubna - výročí vzniku Krymské ASSR v roce 1921, 18. května - výročí deportace, vzpomínka na zemřelé při deportaci.

vojáky, a desítky lidí byly zatčeny za protisovětskou činnost. Petiční akce již neměly podobu proseb, nýbrž žalob z genocidy. V roce 1966 jednu z petic podepsalo na 120 000 Krymských Tatarů. Aktivisté rovněž navštěvovali nejvyšší představitele moskevských vládních a stranických úřadů. Odpovědí na tento tlak bylo zrušení obvinění ze „zrady vlasti“ v roce 1967, a také potvrzení o právu žít na celém území SSSR včetně Krymu, ovšem pouze v případě jistoty konkrétní nabídky na zaměstnání v daném místě. Úřady v té době zřejmě vůbec nebraly v úvahu návrat celého národa na Krym. Možnost vrátit se tak mělo pouze omezené množství Tatarů, kteří získali zaměstnání v rámci organizovaných náborů práce. Krymští Tataři „*nyní rozvinuli kampaň*“ proti tomuto rozhodnutí a žádali o hromadný návrat na Krym, a také o obnovení krymskotatarské autonomie, což bylo zamítnuto, neboť Tatarská autonomní SSR již existovala a Krymští Tataři měli možnost odejít žít tam. Kvůli četným rozdílům v kultuře a tradicích mezi nimi a volžsko–uralskými Tatary to však odmítli. V roce 1968 se aktivity hnutí přesunuly do Moskvy, kam na 5 000 Krymských Tatarů odjelo jednat s obhájci lidských práv a lobovat u ústředních orgánů. Při hromadných setkáních v uzbeckém Čirčiku zasáhla milice a zatkla přibližně 300 lidí, o čemž informovali moskevští obhájci lidských práv zahraniční média a „*problém se tak stal problémem mezinárodním*“. Ke konci 60. let se zvyšovaly represe vůči krymskotatarským aktivistům, mezi zatčenými byl i významný představitel hnutí a současný krymskotatarský politik Mustafa Džemiljev. Hnutí procházelo krizí, a přestože se jednotlivci pomalu na Krym vraceli, „*pro kolektivní repatriaci zatím*“ nebyly „*vytvořeny podmínky*“.¹⁷⁵

Současnost

„*Návrat Tatarů na Krym začal koncem 80. let.*“ Právní a politický rámec pro repatriaci Krymských Tatarů byl vytvořen až v období „perestrojky“ dokumentem Nejvyššího sovětu ze dne 14. listopadu 1989, který represivní akty vůči „*násilně přestěhovaným národům*“ označil za nezákonné a zločinné, a slíbil „*zajištění jejich práv*“. Dne 1. října 1990 bylo přijato „*usnesení k organizačnímu a materiálnímu zabezpečení repatriace Krymských Tatarů*“, tyto záměry se však zcela neuskutečnily. Přání krymskotatarských aktivistů, aby se z Krymu stala oblast s převládající tatarskou populací,

---

¹⁷⁵ PARGAČ, J., 2008, s. 54–56

se nespĺnilo. Avšak každým rokem se na Krym vracely nejprve desetitisíce a později tisíce Krymských Tatarů. Zatímco v roce 1979 jich na Krymu žilo pouhých 5 000, na začátku roku 1989 to bylo již 38 400, v roce 1990 již kolem 100 000 a v roce 1996 již kolem 240 000.¹⁷⁶

Největší problém při návratu byl ten, že Tataři často neměli kde bydlet, neboť v domech, které vlastnili před deportací, již dávno bydleli Rusové, a pozemků ke stavění nových domů byl nedostatek. Hustě osídlili na 300 mikroregionů, v některých z nich však stále nejsou zavedeny vodovody, elektřina a plyn. Velký problém byl také se získáním zaměstnání.¹⁷⁷ Pro repatriované Tatary bylo obtížné získat ukrajinské občanství, a zvláště pro ty, kteří přijeli po 1. prosinci 1991, kdy vznikla samostatná Ukrajina. Vyřídít potřebné dokumenty by zpravidla museli odjet do místa bývalého exilu, což je finančně často nemožné, ovšem žít na Krymu bez ukrajinského občanství znamenalo nemožnost získat práci, podnikat, studovat, pobírat důchod či být politicky aktivní.¹⁷⁸ Jejich situace se nyní zlepšuje, a to také proto, že mnoho z nich podniká v oblasti gastronomie a hotelnictví.

„...Když byli Sověti poraženi, tak jsme měli možnost vrátit se do své rodné země a začít od nuly. Když byli naši prarodiče deportováni do Uzbekistánu, tak museli začít vše od začátku, a když přijeli zpět na Krym, tak taky. Co na to říct, bylo to těžké. Matka je také ekonomka, v Uzbekistánu pracovala, ale tady nemohla sehnat práci, protože byla Krymská Tatarka. Rusové nám nedůvěřovali. Když zjistili, že jsou to Krymští Tataři, tak jim práci prostě nedali. Můj otec je učitel muziky, našel tu jen špatně placenou práci. Začali jsme pracovat na zahradě a prodávat zeleninu... Je to velice těžké, když se vrátíte do rodné země a cítíte se zde jako turista. V 90. letech aktivisté dělali plakáty, na kterých stálo: 'Krymští Tataři nejsou turisti, ale národ této země!' Měli jsme problémy s pozemky, kde postavit domov... Protože než jsme sem přišli zpět, vláda řekla všem lidem, že i když budou Krymští Tataři prosit, tak jim nesmějí prodat žádné pozemky... Někomu dovolili si koupit dům. Někdo si mohl nechat dokumenty, a krůček po krůčku se snažili dokázat, že je to jejich země, že tu žili a dále žít budou. Můj dědeček tu měl domov před deportací, a měl k tomu dokumenty. Ale i tak mu vláda nechtěla dát jeho domov zpět jen tak...“ (Asam)

---

¹⁷⁶ PARGAČ, J., 2008, s. 58

¹⁷⁷ *Crimean Tatars' Return to Their Ancestral Homeland: The Crimea in Statistics* [online]. International Committee for Crimea [cit. 6. 3. 2015]

¹⁷⁸ PARGAČ, J., 2008, s. 58–59

„Má rodina se na Krym vrátila v polovině 90. let... Vláda nevytvořila dostatečně vyhovující podmínky pro návrat Krymských Tatarů. Tataři se vraceli k ničemu – jejich domy již obývali Rusové. V Aluště je dům, který kdysi patřil mému pradědovi a dnes mi nenáleží, přestože mám k němu všechny dokumenty o tom, že před deportací patřil jemu...“
(Ali)

„...bylo se těžké stěhovat, protože tam již měli postavený dům, měli práci. A přijeli sem, začali chápat, že tady jsou jiní lidé, je třeba zase stavět dům, hledat nějakou práci, ale nikdo je nechtěl zaměstnávat. Podívali se na pas, aha Krymský Tatar, a odmítli ho zaměstnat. Tudiž, mnozí začali chovat dobytek, měli své zeleninové zahrady, a tak začali pomalu stoupat. Momentálně je již Krymských Tatarů tady hodně, většinou žijí v blahobytu, našli svá místa, své cesty. Ale jsou i ti, kteří se nemohou tady adaptovat, přizpůsobit se, zvláště se to týče starých lidí. A někdy se stává, že nemají podporu a pochopení ze strany mladých, kteří nezažili deportaci...“ (Edem)

Dle sčítání obyvatel z roku 2001 žilo na Krymu přes 243 000¹⁷⁹ Krymských Tatarů, dle statistiky z roku 2005 žilo na Krymu již přes 257 000.¹⁸⁰ Po anexi Krymu Ruskem v roce 2014 proběhlo další sčítání obyvatel, jehož výsledky ovšem stále ještě nejsou zpracované¹⁸¹, a jejich zpracování je odsunuto na květen 2015 (informace od dotazované Arzy K.). Dle odhadu však Krymští Tataři tvoří přibližně 12 %¹⁸² z tamější populace, a asi polovina stále zůstává ve Střední Asii (nejčastěji v Uzbekistánu; přibližně 100 000¹⁸³), např. kvůli vysokým nákladům na přesídlení, obtížné ekonomické situaci Tatarů na Krymu, obavě všechno opustit a začít na Krymu od nuly, atp.

Po absolvování problémů se zařizováním ukrajinského občanství však čeká občany Krymu nyní takový problém znovu, a sice kvůli anexi Krymu Ruskem a z toho vyplývající nutnosti vyřídit si občanství ruské.

---

¹⁷⁹ *Avtonomnaja Respublika Krym*, [online], archive.today, 2001, [cit. 5. 3. 2015]

¹⁸⁰ *Crimean Tatars' Return to Their Ancestral Homeland: The Crimea in Statistics*, [online], International Committee for Crimea, 2005, [cit. 5. 3. 2015]

¹⁸¹ K březnu 2015.

¹⁸² *Avtonomnaja Respublika Krym*, [online], archive.today, 2001, [cit. 5. 3. 2015]

¹⁸³ KLÍPA, Ondřej, *Krymský uzel* [online], Navýchod, 2006, [cit. 5. 3. 2015]

Dotazovaní jsou si vědomi, že Krymští Tataři jsou potomky turkických kmenů a dalších národů, které kdysi obývaly Krym. Mnoho z nich je schopno tyto kmeny vyjmenovat. Dále při popisování národní historie vyzdvihují především úspěšné momenty jejich národa, jako je hlavně existence Krymského chanátu od 15. do 18. století či obroda jejich kultury a chvilková existence krymskotatarského státu na začátku 20. století. Je znát také jakási náklonnost k Turecku a nepřátelství k Rusku. Vyzdvihují i momenty, ve kterých bylo jejich národu ublíženo, jako byla např. první anexe Krymu Ruskem v roce 1783; poté samozřejmě zdůrazňují nespravedlnost v případě deportace jejich národa v roce 1944, kde vždy zmíní, že se jednalo o nespravedlivé obvinění z kolaborace, ovšem o tom, zda Krymští Tataři skutečně kolaborovali, se nikdo nezmiňuje, naopak zdůrazňují, že v té době mnoho Krymských Tatarů bojovalo v Rudé armádě. Všichni dotazovaní znají podrobnosti o deportaci a životě v exilu od svých prarodičů, které obdivují. Mnozí dotazovaní zdůrazňují důležitost povědomí o historii jejich národa, a to nejen v jeho, ale i v celosvětovém rámci.

4.6.2. Teritorium

Zpravidla každá etnická skupina má potřebu vymezit a ohraničit vůči jiným skupinám území, které považuje za přirozeně vlastní. Toto určité teritorium potom příslušníci skupiny považují za svou vlast a cítí se s ním být úzce spjati. Politické určení hranic se zpravidla nepřekrývá s etnickým. Etnická či kulturní hranice je významná zejména pro teritoriální vymezení v případě národa bez státu¹⁸⁴, či etnické menšiny. V daném teritoriu je zdůrazňována autochtonnost neboli prvotnost menšinového jazyka a kultury.¹⁸⁵ Kromě krajiny jako celku mohou být specifickou složkou teritoria, ke kterému si příslušníci skupiny vytváří speciální vztah, moře, posvátná a náboženská poutní místa, místa připomínající významné historické události či život důležité osobnosti, či místa připomínající „*události interpretované jako příčiny národního ponížení a utrpení*“. Významné pro etnické či národní vědomí mohou být také určité architektonické památky či přírodní úkazy. Moře může mít v některých případech kromě etnického i politický

---

¹⁸⁴ HROCH, M., 2011, s. 263

¹⁸⁵ ŠATAVA, L., 2009, s. 65

význam.¹⁸⁶ Jak již bylo řečeno a jak je i vidno dle historie a současnosti, Rusko si vždy uvědomovalo strategickou polohu Krymu a již mnohokrát tedy usilovalo o volný přístup k němu a k Černému moři.¹⁸⁷ Tímto svým úsilím se vlastně podílelo na upevňování vztahu Krymských Tatarů ke Krymu, protože ho museli bránit.

Vztah Krymských Tatarů ke krymskému poloostrovu se tedy začal vytvářet již během mnohaletých bojů s Rusy o vládu nad poloostrovem a během existence Krymského chanátu, který předznamenal možnost krymskotatarské státnosti. Na konci 19. století začalo krymskotatarské nacionalistické hnutí prosazovat teritoriální pouto Krymských Tatarů ke Krymu a považovat ho za své právoplatné území. Toto pouto se jen utvrdilo ve 20. letech 20. století při rozmachu krymskotatarské kultury a vzniku krymskotatarské autonomie, ve které víceméně poprvé v moderních dějinách mohli o svém území rozhodovat oni. Existence vlastního státu ostatně také velmi posiluje teritoriální pouto. Deportace a dlouhé období života v exilu (téměř 50 let) má ovšem na jejich vztah ke Krymu největší vliv, a to kvůli nedobrovolnému opuštění domova a vlasti, následnému idealizování si Krymu při vzpomínání na něj a předávání těchto vzpomínek a lásky k vlasti těm, kteří se narodili již v exilu, kvůli touze vrátit se, mnohaletému boji o to, a kvůli skutečnému návratu, který Krymští Tataři vnímají jako vítězství a zároveň zadostiučinění.

I přes snahu o znovuvytvoření etnické krymskotatarské autonomie byla ještě před rozpadem Sovětského svazu v únoru 1991 vytvořena Krymská autonomní sovětská republika v rámci Ukrajinské SSR (Krym daroval Ukrajině Nikita Chruščov v roce 1954). Stalo se tak na základě rozhodnutí v referendu a kvůli respektování zvláštní polohy Krymu a kvůli jeho odlišení od ostatních oblastí Ukrajiny. Krymští Tataři toto rozhodnutí vnímali jako odepření svých práv a posílení pozic ruské většiny. Kvůli ruské většině se zároveň obávali i připojení Krymu k Rusku, a po vyhlášení ukrajinské nezávislosti¹⁸⁸ i toho, jak se nezkušená Ukrajina vypořádá se složitou etnickou situací na Krymu¹⁸⁹ – na rozdíl od zbytku homogenní Ukrajiny je Krym etnicky pestrý a je také jedinou oblastí, kde jsou Ukrajinci v menšině. Dlouhodobá rusifikace (vliv SSSR, velké množství etnických Rusů

---

¹⁸⁶ HROCH, M., 2011, s. 261–262

¹⁸⁷ I v době, kdy již byl Krym dávno součástí nezávislé Ukrajiny, zde stále byla přítomná ruská černomořská flotila. (ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 58)

¹⁸⁸ Vyhlášení nezávislosti Ukrajiny – 24. srpna 1991; Krymská autonomie po několika pokusech odtrhnout se od Ukrajiny zůstala nakonec v jejím rámci Autonomní republikou Krym.

¹⁸⁹ PARGAČ, J., 2008, s. 63

žijících na Krymu, současné ruské zájmy na poloostrově) významně poznamenala současnou podobu národnostní struktury Krymu (a dalších bývalých zemí SSSR).¹⁹⁰ Ukrajinci zde z celkového počtu přibližně 2 miliony obyvatel tvoří asi 24 % populace, Krymští Tataři asi 12 % a Rusové tvoří většinu, asi 58 %.¹⁹¹

S tím, že se nepodařilo vytvořit krymskotatarskou autonomii, se Krymští Tataři již celkem vyrovnali a k Ukrajině jsou loajální, a proto se jich velice dotkla anexe Krymu Ruskem v březnu 2014, vyvolaná zřejmě proruskou politikou krymské vlády, separatistickými náladami krymských Rusů, opět zájmem Ruska o Krym a celkovou politickou krizí na Ukrajině. Na základě referenda, které Krymští Tataři bojkotovali, byl Krym 17. března 2014 vyhlášen Krymskou republikou (či Republikou Krym), a spolu s ruským federálním městem Sevastopol tvoří Krymský federální okruh v rámci Ruska. Většina zemí jednání Ruska odsoudila a pokládá ho za nelegální, a Krym považuje stále za součást Ukrajiny, neboť podle ukrajinské ústavy z roku 1996 a krymské ústavy z roku 1998 je Autonomní republika Krym nedílnou součástí Ukrajiny.¹⁹²

„...myslím si, že sedíme na sudu prachu. Zdá se, jakoby se nic nedělo, ale atmosféra je velmi podivná. Ano, změnilo se. Předtím jsem nikdy nežil v policejním státě.“ (Amet Kem)

„Můj názor je vágní a nejasný, toto závisí víc na 'hrách velkých sil', na Rusku a mezinárodní komunitě. Je jedna jistá věc, která by se měla změnit pro Krymské Tatary, a to, že by naše práva měla být chráněna, alespoň by nám měla být dána. Samozřejmě že se bojím, bojím se budoucnosti, neznámé budoucnosti, nejistoty a režimu, který zůstává v Rusku od dob Sovětského svazu. Tento režim je autokratický, nedemokratický, kde není prostor pro práva menšin a práva na sebe-určení.“ (Khatidzhe)

„Narodila jsem se na Ukrajině. Je to moje vlast. Ted' se pro mě všechno změnilo. Neočekávám nic dobrého. Od Ruska nechci nic.“ (Arzy M)

„Já očekávám změnu k horšímu nejen pro Krymské Tatary, ale pro všechny obyvatele Krymu a Ruska. Já se obávám, že se může opakovat historie z roku 1944, a nás, Krymské Tatary, znovu označí za národní zrádce.“ (Amet Kar.)

---

¹⁹⁰ DANČÁK, B., P. FIALA, 2000, s. 9

¹⁹¹ Автономная Республика Крым, [online], archive.today, 2001, [cit. 5. 3. 2015]

¹⁹² ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 62

„Situace na Krymu je neobyčejná. Kdyby Krymští Tataři byli právně uznáni jako původní národ Krymu, tak by bylo možné ovlivňovat situaci.“ (Rustem)

Velkou část historie Krymských Tatarů vlastně tvoří boj za národní a teritoriální práva. Že se Krymští Tataři cítí být s Krymem silně spjati, dokazují následující odpovědi na otázku „*Co pro vás znamená Krym?*“:

„Všechno.“ (Amet Kem.)

„Můj život. Moje srdce. Moje láska. Můj domov. Moje rodina.“ (Khatidzhe)

„Pro mě Krym – to je vlast. Je to země, kde se narodil můj národ, moje kultura. A jen na Krymu existuje budoucnost mého národa.“ (Rustem)

„Tohle je moje vlast, moje rodina, země mého národa.“ (Merjem)

„Krym je má vlast. Tady je můj národ, veselý, přátelský, mrštný, společně jsme silní. Je to můj vzduch, je to to, kvůli čemu žiju. A Krym a Ukrajina, to je moje země a moje republika.“ (Elmaz)

„Krym je moje vlast, můj domov. Je to místo, kde se cítím jako člověk, Krymský Tatar.“ (Arzy M.)

„Krym pro mě znamená mnoho. Je to země mých předků, je to místo, kde prožívám nejlepší roky svého života. Krym není pouhé slovo, je to pro mě celý svět. Přeju si jedině prosperitu a jednotu pro svůj domov, pro můj národ.“ (Ramazan)

4.6.3. Vědomí sounáležitosti

Pro vytváření etnické identity je zapotřebí vzájemný kontakt s jinou skupinou a kromě objektivních složek etnicity, jako je např. jazyk či kultura, které mohou být

mnohdy i více skupinám společné, je rozhodující hlavně subjektivní přesvědčení o příslušnosti k určité vlastní skupině.

Dotazovaní nejvíce vnímají svou příslušnost ke krymskotatarskému národu hlavně při slavení národních svátků, při účasti na krymskotatarských akcích k významným či smutným výročím, když jsou daleko od domova nebo i naopak v rodinném kruhu, či při mluvení krymskou tatarštinou. Výrazný vliv mají také současné události na Krymu a láska dotazovaných k němu. Velká část zdůrazňuje jednotnost a semknutost svého národa. Mnoho z nich příslušnost k národu považuje za zcela přirozenou.

„Aktuálně jsem byl vždy občan Krymu, ne přesně Krymský Tatar (Kirimli). Ano, vím, že nejsem etnický Ukrajinec, ale obvykle, když jsem byl v zahraničí, říkal jsem, že jsem z Ukrajiny, ale vzhledem k poslední situaci na Krymu a Ukrajině, jsem pochopil, že jsem Kirimli a teď říkám, že jsem z Krymu na Ukrajině.“ (Djafer)

„To je v mé mysli ode dne mého narození. Národní filozofie života, životní styl a láska k vlasti.“ (Arzi)

„Nejvíc jsem cítila, že jsem Krymská Tatarka dvakrát. Poprvé to bylo 18. května. ...to je výročí deportace našeho národa. A co si pamatuju, byl deštivý, chladný den. Ale navzdory nepříznivým klimatickým podmínkám plno lidí přišlo do jedné z obytných čtvrtí v našem městě počítit svou přítomností všechny oběti toho hrozného dne. Abych byla upřímná, nebyla jsem tam ten den kvůli zlomené noze, ale moje myšlenky a moje duše tam byly se všemi těmi lidmi, kteří tam stáli. Navíc v noci jsem mluvila se svými kamarády a ptala jsem se jich na jejich pocity a emoce. Všichni mi řekli, že to bylo neuvěřitelné a že byli opravdu hrdí a smutní zároveň. A podruhé jsem chtěla říct, že to bylo na náš svátek krymskotatarské vlajky. ...Byly tam detektory kovů, mnoho pracovníků ze Speciálního policejního oddělení (SDPD) a pár odstřelovačů, kteří byli umístěni na střechách. Když jsem to viděla, byla jsem úplně překvapená, ale nejen já, nikdo nečekal, že uvidí tohle. Jsem si jistá, že v ten moment každý z nás pochopil, jak je důležité být sjednocení a propletení. V ten moment jsem skutečně cítila, že jsem krymskotatarská dívka a že velice miluji svůj národ a za žádných okolností ho nezradím.“ (Liviza)

Obrázek 2 – Krymskotatarská vlajka¹⁹³

Zdroj: qha.com.ua

„Aktuálně to nejvíc cítím, když jsem daleko od domova. Myslím, že je to proto, že mám silné vazby se svým národem a stejně tak i se svou původní zemí. Moje národní identita se stává silnější, když vidím a cítím Krymské Tatary jako bezprostřední složku krymské země. Kvůli tomu se cítím být hrdý na to, že jsem toho součástí.“ (Ramazan)

„...Krymským Tatarem se cítím vždy. Já jsem se narodil s tímto pocitem a ani jednou jsem nepochybnil svou etnickou příslušnost.“ (Rustem)

„Když mluvím svým původním jazykem s mojí rodinou a kamarády. Taky když cestuji mimo Krym a když slavím naše národní svátky. Když poslouchám krymskotatarskou hudbu a dívám se na krymskotatarskou televizi.“ (Susanna)

„Při rozhovorech o Krymu a na tatarských svatbách, když se připomínají staré tradice.“ (Rusfet)

---

¹⁹³ Krymskotatarská vlajka je pro krymskotatarský národ důležitým symbolem.

Je důležité usilovat o to, aby hlavně mládež byla národně uvědomělá, bez toho by žádná etnická skupina dlouho neexistovala.¹⁹⁴ Všichni dotazovaní zastávají názor, že je zapotřebí národní kulturu udržovat, aby nezanikla, a to prostřednictvím národního jazyka, kterým rodiny při výchově předávají dalším generacím národní hodnoty a zvyky. Požadují také rozšíření krymskotatarských školských institucí i svých práv na státní úrovni. Takto někteří odpovídali na otázku, jak se podle nich dá zachovat jejich národní kultura:

„...v perspektivě pro nás je nejlepší způsob poskytnout obnovení našich práv v rámci renesance našeho národa poskytováním povinné výuky našeho jazyka a kulturních událostí, šířením a popularizací naší historie nejen v rámci poloostrova ale také po celém světě (je to smutné, ale kdyby se nestal krymský konflikt v roce 2014, nikdo by o nás nevěděl). Zároveň, naše kultura je mnohem více konzervativní a liší se od minority krymských Rusů...“ (Eldar)

„Samotný národ. Smysl zodpovědnosti za každého...“ (Elmaz)

„Za důstojnost svého národa počítám lásku k vlasti, umění nejen přežít v podmínkách deportace, ale i zvládnout se tam vyvíjet a potom všeho nechat kvůli návratu do rodné země, na Krym.“ (Rustem)

„Myslím, že naše zvyky, tradice a naše národní kuchyně vyjadřuje náš národ nejlépe, protože pokud vím, naši lidé se snaží zachovat tradice, které byly přirozeně přeneseny na nás z našich předků. Věřím, že žádný jiný národ není tolik sjednocený a propletený, jako jsme my. Mimochodem, existuje velký rozdíl v chování a ve výchově mezi Krymskými Tatary a jinými národy... Domnívám se, že nejdůležitější věc, která udržuje krymskotatarskou kulturu je naše láska a přání chránit a rozšiřovat naši kulturu. Nechceme ztratit naši originalitu a být jako ostatní. Proto mé babičky a dědeček se snaží říct nám co nejvíce informací o našem národu, jak jen mohou.“ (Liviza)

„Odpovídající vychování, vštípené kulturní hodnoty a nelhostejnost ke svému národu.“ (Bagish)

---

¹⁹⁴ BAKER, C., 1992, In ŠATAVA, L., 2009, s. 100–101

„V životě Krymského Tatařa hrají tradice a tradiční vychování velkou roli, větší než u Rusů. Jsme uzavřený národ.“ (Amet Kar.)

„Jedním z klíčových bodů krymskotatarské kultury je náš smysl pro povinnost a naše oddanost naší původní zemi, stejně tak jako naše historické pozadí. Tyto smysly a pocity nám pomáhají odolávat jakýmkoliv vnějším nátlakům, které lidé v dnešní době prodělávají. Nejlepším způsobem, jak zachovat naši kulturu je vkládat tyto jednoduché ale stále důležité koncepty do budoucích generací.“ (Ramazan)

S poslední výpovědí souvisí otázka, jak je možné, že se krymskotatarskému národu podařilo během téměř půl století trvajícího exilu nezaniknout, udržet svou národní identitu a zároveň bojovat za návrat do své vlasti; a také jak je možné, že po návratu do země svých předků toužili i ti Krymští Tataři, kteří se již narodili a vyrostli v exilu.

„Nebylo to tolik těžké, protože Krymští Tataři v exilu žili v dobře izolovaných společenstvích a stěží byli v kontaktu s ostatními lidmi během prvních let v exilu. Ale byla to devastující rána pro literaturu atd., protože všechno bylo ztraceno.“ (Amet Kem.)

„Oni mohli a uchovali naši národní identitu a neztratili své sebevyjádření během exilu. Mohli zůstat pohromadě vzhledem ke své houževnatosti a moudrosti.“ (Ramazan)

„S těžkou dřinou. Protože národ držel spolu a nezapomínal na tu strašnou nespravedlivost. A vždycky se snažil vrátit do své vlasti.“ (Bagish)

„Prosperita v jednotě.“ (Rusfet)

„To je zásluha rodičů. Rodiče učili své děti milovat Krym. Každý den jim vyprávěli o Krymu, zdůrazňovali, že Krym je to nejlepší místo na světě.“ (Arzy M.)

„Jednoduše, můj vlastní příklad. Pro mě, narozeného na Krymu, by bylo těžké pochopit, jak na uzbecké polopoušti moje babička se slzami na tváři říká mé matce o krásném Krymu, malebném pobřeží, kde si hrála jako dítě, jedla čerstvé ovoce na zahradě svého rodného domu, med a šerbet, a náhle to ztratila... Prostě si to zkus představit.“ (Eldar)

„Říká se, že je to v naší krvi. Naše vlast a země, se kterou jsme navždy svázáni. Myslím, že společná nepřízeň osudu udržovala tuto touhu po návratu na Krym, který nám byl odebrán násilím, za mnoho obětí a příliš vysokou cenu.“ (Khatidzhe)

„Protože tuhle ideu jim vštípili jejich rodiče. Návrat do vlasti byl hlavním snem celého jejich života a oni to předali svým dětem.“ (Bagish)

„Protože Krymští Tataři mají jen jednu vlast – je to Krym.“ (Amet Kar.)

Krymské Tatary v exilu spojoval pocit nespravedlnosti a stesk po domově, který předávali dalším generacím spolu s kulturními hodnotami, a tím si udrželi svou národní identitu.

4.6.4. Kultura, zvyky, tradice

„Kultura je přirozeně proměnlivá, mnohoznačná a v neustálém procesu vývoje.“ Příslušníci určité kultury sdílí pohled na svět, a tím se odlišují od příslušníků jiných kultur, ovšem hranici mezi těmito kulturami není snadné stanovit.¹⁹⁵ Tradice a hodnoty tvoří zvláštní celek etnické kultury, ze které v rámci mezigeneračního předávání každá jednotlivá generace selektivně čerpá, což má silný a formující vliv na etnickou identitu.¹⁹⁶ Etnicitu neformuje „objektivní kultura“, a k soudržnosti skupiny není zapotřebí ani kontinuita kulturního obsahu, etnickou identitu lze uchovávat i navzdory kulturní změně.¹⁹⁷ *„Pokud člověk může prohlásit, že 'má kulturu', dokazuje to, že je věrný svým předkům a minulosti.“*¹⁹⁸ Prostřednictvím vzájemné znalosti zvyků a symbolů jsou členové určité skupiny schopni mezi sebou komunikovat intenzivněji, a tím je posilována jejich etnická identita a důvěra ve skupinu (národ).¹⁹⁹

---

¹⁹⁵ ERIKSEN, T. H., 2003, s. 18

¹⁹⁶ SMITH, A. D., 1991, s. 275, 290

¹⁹⁷ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 125

¹⁹⁸ ERIKSEN, T. H., 2012, s. 119

¹⁹⁹ HROCH, M., 2011, s. 238

„Máme snahu nezmizet, máme víru. Je potřeba provádět co nejvíce sešlostí, kde budou lidé přesvědčováni o důležitosti udržení krymskotatarské kultury.“ (Merjem)

„Krymskotatarskou kulturu udržuje láska naše k národu a historii. Kulturu je zapotřebí rozvíjet. Proto, aby se rozvíjela, je zapotřebí touha, kterou máme, a podpora, kterou doufám, že budeme mít.“ (Rustem)

Národní krymskotatarská kultura je úzce spjata s islámem, což je ostatně u muslimských společností obvyklé. I přesto, že byl krymskotatarský islám ovlivňován bolševismem, ateismem a křesťanstvím, měl po celou historii Krymských Tatarů vliv především na osobní rituály, jako je narození dítěte, svatba, manželství a smrt. Např. svatba je kombinací islámských principů, národních prvků a občas i světských záležitostí, což je přeneseno ze sovětské doby. Převážná část Krymských Tatarů dodržuje náboženské svátky, viz kapitola „Náboženství“. Kromě náboženských svátků slaví Krymští Tataři i starobylé či pohanské svátky, jako je *Nowruz* – Nový rok, který se slaví na první jarní den, *Hidirlez* – další jarní svátek, dále *Derviza* – Den sklizně, či *Kidirlez* – Den svatého Eliáše.

Co se týče národních zvyků a tradic, dotazovaní se shodli na tom, že je pro Krymské Tatary typická pohostinnost, pracovitost, podávání kávy návštěvám, udržování dobrých vztahů se sousedy, častá rodinná setkání a respekt ke starým lidem. Jako součást národní kultury mnoho dotazovaných zmínilo i svatbu. Rodina nevěsty již od jejího dětství shromažďuje věno a svatební dary, které se skládají z různých praktických věcí, látek a ložního prádla, věci k výzdobě domácnosti a také pánský oděv. Existuje krymskotatarské pořekadlo, které zní: *‘Dívka se ještě nosí v náručí, a už má připravené truhly s věnem.’* Když dívka vyroste do věku, kdy by se již mohla provdat, začne tento svatební set vyšívat. Pár týdnů před svatbou si obě rodiny navzájem představí svatební dary, zjistí, zda snoubenci nejsou příbuzní do sedmého kolene z otcovy strany a do pátého kolene z matčiny strany, a uzavřou smlouvu, která je vázána modlitbou. Svatba trvá několik dní, ale nutností je muslimský obřad *‘Nikáh’* v mešitě v přítomnosti imáma a dvou svědků. Až po tomto obřadu jsou snoubenci prohlášeni za muže a ženu, a nevěsta zpravidla odchází bydlet do ženichova domu s jeho rodiči. Až na jednu výjimku všichni dotazovaní

vypověděli, že jejich rodiny upřednostňují nebo přímo vyžadují pouze krymskotatarské sňatky - zvykem u Krymských Tatarů je tedy endogamie.

„Pro mou rodinu je manžel jiné národnosti než krymskotatarské cizinec. My dodržujeme tradice, a když se dozvíme, že někdo z našich přátel uzavřel takovýto sňatek, jsme frustrováni, protože touto cestou postupně zmizí koncepty a tradice našich předků, kteří bojovali tak tvrdě proti takovýmto manželstvím.“ (Elmaz)

„Sňatek by měl být hlavně z lásky. Není nějaký zákaz, ale já považuji za žádoucí krymskotatarské sňatky. Je nás hodně málo a potřebujeme rozvíjet svůj národ. (Rustem)

„Moje rodina a já preferujeme pouze krymskotatarské sňatky.“ (Susanna)

Ona zmíněná výjimka:

„Ne, jak řekla moje matka: 'náboženství je důležitější'. Oni chtějí, abych si vzal muslimku. Nicméně, teď vědí, že jsem agnostik, tak už o tom nediskutujeme. Jsem si jistý, že se nic nestane, pokud moje budoucí žena nebude muslimka.“ (Djafer)

Krymskotatarská rodina je tedy patriarchální, živitelem je otec, matce připadá výchova dětí a péče o domácnost. Bývá zvykem společné bydlení více generací a při výchově se dbá na respekt ke starším.

„Od dětství nás vychovávali tak, že si máme vážit starých lidí a vůbec projevovat úctu ke starším, nezáleží na tom, kdo to je - Ukrajinci, Rusové nebo někdo jiný. Například je takový zvyk, že když přijde na návštěvu, nebo ty přijdeš na návštěvu k starému člověku - příbuznému nebo ne, tak mu políbíš horní stranu dlaně a dotkneš se jí čelem.“ (Arzy K.)

Mnoho dotazovaných zmiňuje, že je pro krymskotatarský národ typická láska k národní hudbě a tanci, který se nazývá *chajtma*.

„Důležitým kulturním prvkem u většiny Krymských Tatarů je hudba. Skoro každý Krymský Tatar poslouchá národní hudbu, mají také rádi i její současné interpretace a skoro každý třetí Krymský Tatar umí hrát na nějaký nástroj anebo zpívá.“ (Arzy K.)

„Nic nemůže Krymské Tatary vyjádřit lépe než krymskotatarská hudba. Krymskotatarská kultura vyvstala na samé hranici mezi východními a západními kulturami, a to dělá náš národ jedinečným.“ (Amet Kem.)

Důležitou součástí krymskotatarské kultury je jejich národní kuchyně. *Plov* neboli *pilaf* je směs vařené rýže s mrkví a hovězím či jehněčím masem, *manti* jsou pečené taštičky z listového těsta plněné hovězím masem, *čeburek* je smažená kapsa z těsta plněná mletým hovězím masem s cibulí. Další tradiční krymskotatarské jídlo je např. *sarma*, což jsou závitky z vinných listů plněné hovězím masem, rýží a kořením, velmi podobné jídlo je *dolma*, jiná obdoba těstových taštiček plněných masem či jinými ingrediencemi se nazývá *samsa*, dále je typický *šašlik*, což jsou na špejli napíchané grilované kousky jehněčího či kuřecího masa. Tradičním zákuskem z listového těsta, medu či cukrového sirupu a oříšků se nazývá *pachlava* či *baklava*. Tato jídla jsou již součástí krymskotatarské národní kuchyně, ovšem vyloženě a původně krymskotatarským pokrmem je jen *čeburek*. Ostatní jídla mají společná s kuchyněmi zemí Střední Asie a bývalého Sovětského svazu, kde se vaří podobně (např. *plov* se vaří v Uzbekistánu, Ázerbajdžánu, Afghánistánu, i na Ukrajině, *šašlik* je typický i pro ruskou, arménskou či gruzínskou kuchyni, *baklava* pak pro kuchyně arabské).

„Samozřejmě krymskotatarská kuchyně. Neznám osobně žádnou rodinu Krymských Tatarů, kteří nevaří ty speciality. V naší rodině jsme vařili skoro všechno a skoro vždy. Manty, samsy, sarma, burma, dolma, plov - tatínek ho vařil na ohni na zahrádce, dále tawalokum, šorba, kubete... Potom jsme měli také moc rádi kávu, to je obyčejné pro orientální národy - ten kult kávy.“ (Arzy K.)

„Krymskotatarská kuchyně je blízká kuchyni balkánských a černomořských zemí. Hodně pokrmů je ze zeleniny a masa a také z nekvašeného těsta. V období deportace do Střední Asie docházelo k prolínání kultur a tradic a také kuchyně. Od nás převzali recepty na přípravu plněné zeleniny masem a nakládání různé zeleniny. Z uzbecké kuchyně jsme převzali jejich recept přípravy plovu (pilafu). Jsou pokrmy, které se do Střední Asie dostaly z Číny. Například 'manty', které se připravují na páře. Náš tradiční pokrm je 'čeburek'. (Ljutfie)

Krymští Tataři bývali před deportací rozděleni podle oblastí, ve kterých žili. V severokrymských stepích žili Nogajové, v jihokrymských horských oblastech žili Tatové, a na černomořském pobřeží žili Jalibojové. Byly mezi nimi i malé dialektologické a vzhledové rozdíly.²⁰⁰ Během života v exilu se toto rozdělení oslabilo a od té doby již není nijak výrazné, avšak někteří Krymští Tataři si stále uvědomují, do jaké skupiny jejich předkové patřili.

„Dřív to rozdělení bylo výraznější, ale v současné době už tak moc není.“ (Elvira)

„...Tak jako každý národ má dialekty, Kirimli také mají pár. Já reprezentuji Nogajskou (krymsky 'Nogailar') subkulturu (historicky populace centrálního a severního Krymu)...“ (Eldar)

4.6.5. Náboženství

Vědomí společné etnicity může rozvíjet a uchovávat především organizované náboženství.²⁰¹ Islám vytváří „silnou a kulturně jednotnou civilizaci“ a v rovině kultury podporuje „různorodé a vytrvalé etnické identity“.²⁰²

Krymští Tataři vyznávají sunnitský islám školy Hanafí, která vznikla v 8. století. Vzhledem k tomu, že žili po celá staletí na Krymu v blízkosti křesťanů a židů, stali se

---

²⁰⁰ PARGAČ, J., 2008, s. 46

²⁰¹ SMITH, A. D., 1991, s. 286

²⁰² ARMSTRONG, John A. Pokus o typologii vzniku národů. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 185

nábožensky velmi tolerantními a jejich islám má ve srovnání s jinými islámskými regiony tradičně světský charakter.²⁰³ Je velmi ovlivněn národními tradicemi. Dle některých dotazovaných byl ovlivněn i mystikou a súfismem, ovšem podle jiných dotazovaných súfistické tradice z krymskotatarského islámu dnes již téměř vymizely.

„...bylo to obyčejným jevem, že náboženství šířili súfiové, zvláště ve středověku (v XIII st.). ...ale těžko říct, kdo byl súfi, a kdo obyčejný náboženský učenec. Mezi učenci patřilo hodně súfiů. Krym měl těsné vztahy s Osmanskou říší, a právě na území dnešního Turecka bylo hodně súfijských tariq (řádů), mezi něž patřil významný řád tančících dervišů – Mevlana, které byly rozšířeny i na Krymu... Těch súfijských spolků bylo opravdu hodně (myslím si, že ten mysticismus Krymští Tataři měli rádi kvůli tomu, že mají zvláště rádi hudbu a tanec, a také ten duch krymských mýtů a legend možná také měl nějaký vliv)... Ten súfismus je vlastně srdcem islámu. Není to nějaká zvláštní sekta. Jako existují různé směry práce se svou duší, stejně tak existují šaría (právní systém), tariqa (neboli súfismus) – je pro úplné se zbavení hříchů a očisty duše, při čemž u člověka se mohou projevat různé zázraky (ten mystický prvek). Jenomže v chápání věřícího člověka to nejsou zázraky, ale projev Boží milosti.“ (Arzy K.)

„Krymští Tataři jsou sunnitě skupiny Hanafí. Súfismus byl rozšířený na Krymu ve středověku. V dnešní době súfistické tradice z krymskotatarského islámu prakticky zmizely.“ (Lyutfiye)

Během života Krymských Tatarů v exilu bylo mnoho krymských islámských budov, tedy mešit a náboženských škol *medres*, zničeno či využito jinak (třeba i jako ruské nevěstince). V době návratu z exilu na Krym nefungovala na Krymu žádná mešita ani medresa. Krymským Tatarům se dostala finanční pomoc od Turecka, které podporovalo především místní duchovenstvo, stavbu mešit a rozvoj krymskotatarského školství. Ze svých vlastních či tureckých prostředků začali Tataři opravovat zničené náboženské budovy a stavět nové. Tato snaha dokazuje, že náboženství pro Krymské Tatary během

---

²⁰³ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 63

života v exilu neztratilo význam. V roce 1998 bylo již registrováno 186 islámských komunit a otevřeno 75 mešit, v roce 1999 86²⁰⁴, a dnes jich je na Krymu přes 100.²⁰⁵

Dotazovaní označují krymskotatarský islám za mírumilovný a tolerantní, bez výskytu radikalismu. Pro část dotazovaných zaujímá islám v jejich životě důležité místo, větší část však toto spíše než o sobě tvrdí o Krymských Tatarech obecně. Mnoho z nich uvedlo, že sami sebe nepovažují za příliš nábožné, nebo že je islám dokonce vůbec nezajímá. Někteří dotazovaní si však posteskli na to, co jiní dotazovaní svou výpovědí potvrdili, a sice to, že pro mnoho Krymských Tatarů je islám již pouze součástí krymskotatarské kultury, a nedodržují proto všechna předepsaná pravidla. To se projevuje například tím, že všichni Krymští Tataři slaví náboženské svátky, ale zároveň se pravidelně nemodlí, pijí alkohol, atp. Přesto však všichni považují islám za sjednocující prvek svého národa, který neztratil na významu, a za důležitou součást své národní kultury, která zahrnuje dodržování množství náboženských tradic.

Dle dotazované Arzy K. se v současnosti krymskotatarští muslimové dají rozdělit na pomyslné tři skupiny. První, snad největší skupina stále udržuje národní pohled na islám a tradice, stejně jako předkové jejich příslušníků. Druhá skupina je výrazně asimilovaná s ruskými a ukrajinskými spoluobčany a náboženské tradice vnímá jen jako součást národních tradic²⁰⁶. Třetí skupina je již velmi ovlivněna novými islámskými proudy, které však Krymským Tatarům nebývaly vlastní. Jedná se zejména o mladé muže, kteří spíše než tradice krymskotatarské udržují tradice arabské. Dále říká, že islám byl důležitý v době formování krymskotatarského národa a v době sovětské nadvlády, kdy podporoval národní mentalitu, a zasloužil se o to, že se utlačované národy neasimilovaly. Jednota národa spočívá podle ní právě v islámu.

„Typické pro krymskotatarský islám je trpělivost k jiným náboženstvím, nepřítomnost radikalismu. Islám – náboženství mého národa... Islám hraje velkou roli v mém životě a nikdy neztratil svou důležitost. Krymskotatarští muslimové – čestní a slušní lidé.“
(Lyutfiye)

---

²⁰⁴ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 63

²⁰⁵ JAKOVLEVA, E., *Musul'maně Kryma choťjat učit'sja v Moskve i Kazani* [online] 2014, [cit. 25. 2. 2015]

²⁰⁶ „...podobně jako nevěřící Češi vnímají Vánoce.“ (Arzy K.)

„Krymští Tataři jsou docela bohabojní a nábožní, pokud jde o jejich náboženské přesvědčení a víry. Obzvláště pro mě islám znamená mnoho. Vysvětluje smysl mé existence...“ (Ramazan)

„Islám je považován za náboženství Krymských Tatarů, ale ne všichni Krymští Tataři ho vyznávají kompletně, mnoho pije alkohol a kouří, poslouchá hudbu a nemodlí se pětkrát denně. Sama sebe nepovažuji za někoho, kdo je silně spojen s náboženstvím. Já dodržuji pravidla, nepiji alkohol, nekouřím a nejím vepřové...“ (Elmaz)

„Krymskotatarský islám je dost mírný. Radikální hnutí se objevovala, ale lidé je nevnímali a odmítali. Já nejsem náboženský člověk. Pro mě islám je hlavně součást kultury mého národa. Pro většinu Krymských Tatarů islám hraje velkou roli v jejich životě. Pro mě to je kultura mého národa. Svůj význam islám neztratil, náboženské tradice se pečlivě udržovaly a přežily do dnešního dne. Krymskotatarští muslimové jsou trpěliví a laskaví.“ (Bagish)

„Myslím, že je důležité pro náš národ následovat předepsaná pravidla islámu. Například já vím, že některé svátky jako Kurban Bayram a Oraza Bayram jsou respektovány a slaveny všemi Krymskými Tatary.“ (Liviza)

„Krymští Tataři nejsou příliš nábožní a zdejší islám je spíše liberální. Islám mě moc nezajímá, ale respektuji ho. Nemyslím si, že by ztratil svou důležitost...“ (Amet Kem.)

Všichni Krymští Tataři slaví významné islámské svátky *Oraza Bayram* a *Kurban Bayram*, mnozí drží ramadán, navštěvují v pátek mešitu, zachovávají muslimský zvyk *nikah* jako součást svatebního obřadu, pohřbívají zemřelé podle islámu, atp. Svátek *Oraza Bayram* se slaví na konci ramadánu, nejčastěji tedy v srpnu. *Kurban Bayram* se slaví v říjnu.

„...svátky jako Kurban Bayram a Oraza Bayram jsme vždycky slavili, i když jsme se nepostili a nebyli nábožní...“ (Arzy K.)

„Po měsíčním půstu 'Oraza' a modlitbách nastává svátek. Celý národ si navzájem blahopřeje k zakončení posvátného měsíce. Je povinností blahopřát těm, kteří drželi půst, a také starším lidem. K nim vždy chováme velkou úctu. Navzájem se navštěvujeme. Je to skutečný svátek. Je velice milé, že jako první nám blahopřejí naši přátelé křesťané. Letos jsme tento svátek slavili na státní úrovni, to znamená celý stát bez ohledu na náboženství. Při Kurban Bayram se halal porážkou obětují speciálně pro tuto příležitost chovaná zvířata. Rozdává se blízkým, sousedům a chudým lidem, kterým darujeme i jiné produkty. Vše je velice slavnostní.“ (Ljutfie)

„Krymští Tataři mají 2 svátky, Oraza Bayram a Kurban Bayram. Svátek Oraza Bayram následuje po půstu, který se koná v svátém měsíci Ramadan. Trvá 3 dny. Všem v tyto dny blahopřejeme. Bohatí lidé v ten svátek dávají chudým almužny. Blahopřeje se nejdřív starším, svým babičkám a dědečkům, své rodině a příbuzným. Pak ostatním. Po 70 dnech máme druhý svátek, je to Kurban Bayram. Je spojen s obětí Abraháma, který byl připraven obětovat svého syna Izáka. V ten den obětí Bohu je symbolický beránek. Maso toho obětního berana se rozdává lidem. Obyčejně to probíhá tak, že bohatí lidé kupují berana, anebo mají svého, obětují ho a rozdávají to maso chudým.“ (Elvira)

4.6.6. Jazyk

Jazyk je nedílnou součástí identity a kultury etnické skupiny, která jím hovoří. „Je to nástroj, jehož prostřednictvím jedinec chápe sám sebe a prostředí, v němž žije.“²⁰⁷ Jazyk bývá považován za hlavní znak etnicity (a národnosti²⁰⁸) a za kulturní kapitál etnika.²⁰⁹ Jeho role při upevňování etnické identity je silná a emoční, a to i v případě, že jím příslušník dané skupiny nehovoří.²¹⁰ Jeho pevná vazba s etnicitou tedy není jednoznačná.²¹¹ Steensen²¹² chápe jazyk jako společnou paměť etnika. Jazyk představuje

---

²⁰⁷ FOUCHER, P., 1988, In BRETON, Roland. *Atlas jazyků světa: Soužití v křehké rovnováze*. Praha: Albatros, 2007, s. 75

²⁰⁸ HOBBSBAWN, Eric. Několik úvah o nacionalismu. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 115

²⁰⁹ ŠATAVA, Leoš. Jazyk a jeho role v etnickém kontextu. In: TOMANDL, Miloš. *Studia Ethnologica XVI*. Praha: Univerzita Karlova, 2009, s. 10

²¹⁰ ŠATAVA, L., 2009, s. 38

²¹¹ ŠATAVA, L., 2009, s. 37

vnější znak zvláštní identity skupiny a významný prostředek k zajištění její kontinuity. Kedourie²¹³ říká, že ti, kteří hovoří původním jazykem, vytváří národy a pracují tak na uchování své identity a charakteru.

Krymská tatarština patří do turkické větve altajských jazyků.²¹⁴ Dá se označit za menšinový a regionální jazyk, což je pro jazyky etnických resp. národnostních menšin běžné. Krymská tatarština je jako menšinový jazyk vzhledem k počtu mluvčích znevýhodněná vůči dominantnímu ruskému jazyku. Regionální jazyk je typický pro určitou část státu (krymská tatarština pro Krym), jehož hranice ovšem může přesahovat, avšak krymská tatarština bývá vlivem jazykové asimilace v diasporách (Uzbekistán, Turecko, Rumunsko, Bulharsko, Litva, aj.) udržována jen obtížně.²¹⁵ Údaje o sčítání osob hovořících menšinovým jazykem, stejně tak jako počet příslušníků etnické menšiny, jsou často z různých důvodů velmi „relativní, složitou či spornou záležitostí, ovlivňovanou mnoha objektivními i subjektivními faktory“²¹⁶, zejména nedostatkem podrobných sčítání lidu pro většinu zemí, dále kvůli nejistému subjektivnímu vymezení jazykových skupin a vícejazyčnosti z důvodu mísení obyvatel a kultur.²¹⁷ Počet mluvčích krymskou tatarštinou se odhaduje na 475 až 540 tisíc.²¹⁸

Příslušníci etnických menšin bývají zpravidla bilingvní, tzn. hovoří dvěma jazyky²¹⁹, tedy svým i majoritním, který přijímají z praktických důvodů. Všichni dotazovaní Krymští Tataři mluví majoritní ruštinou. Je běžné vědomé i nevědomé přecházení mezi menšinovým a většinovým jazykem (code switching) v úředním prostředí, či hovor skupiny v jazyce majority kvůli jedinému členovi, který minoritnímu jazyku nerozumí.²²⁰ Ovšem „z generace na generaci čím dál tím více mluvčích opouští jazyky svých předků

---

²¹² STEENSEN, T., 1998, In ŠATAVA, L., 2009, s. 65

²¹³ KEDOURIE, Elie. Nacionalismus. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 102–103

²¹⁴ Další turkické jazyky jsou: turečtina, perština, turkmenština, uzbečtina, kyrgyzština, kazaština a tatarština v Tatarstánu (zcela odlišná od tatarštiny krymské). (BRETON, R., 2007, s. 52–53)

²¹⁵ BRETON, R., 2007, s. 80, s. 38

²¹⁶ ŠATAVA, L., 1994, s. 24

²¹⁷ BRETON, R., 2007, s. 36

²¹⁸ Crimean Tatar Language. In: *Ethnologue: Languages of the World* [online]. 2014 [cit. 2015-03-12].

²¹⁹ „Vícejazyčnost (plurilingvismus), tedy pravidelné používání více než jednoho jazyka, je jevem podmíněným rodinnými, sociálními a politickými okolnostmi. Migrace, globalizace, rozmach hospodářských, politických a kulturních výměn a rozvoj školství jsou faktory, které vícejazyčnost posilují.“ (BRETON, R., 2007, s. 44)

²²⁰ ŠATAVA, L., 2009, s. 45, s. 83

a přejímá, často i z vlastní vůle, jazyky většinové.“ Nejčastěji proto, že se jimi hovoří ve škole či v zaměstnání.

„Mým hlavním jazykem komunikace je ruský jazyk, protože je nejvíce univerzální pro postsovětský prostor. Ruskému jsem se učil doma a ve škole...“ (Rustem)

„Jako první jsem se naučil ruský jazyk. Ruskému jazyku mě učila společnost a krymskotatarskému jazyku rodina... často ho ale měním za ruský.“ (Bagish)

„První jazyk, jakože můj mateřský jazyk, byla krymská tatarština, ale pak jsem ji zapomněl. Nemluví krymskotatarsky s nikým, ale jsem ochotný se to naučit. Skoro každý z mé rodiny mluví naším původním jazykem. S ostatními Krymskými Tatary mluví ukrajinsky nebo rusky.“ (Djafer)

„...Preferuji hovořit krymskou tatarštinou s ostatními Krymskými Tatary, ale musím přepnout na ruštinu, pokud mi nerozumějí.“ (Arzy M.)

Tento mezigenerační jazykový posun velice ovlivňuje původní územní rozšíření jazyků a vede k ústupu, v některých případech až k zániku menšinových jazyků. I negativní jazyková politika státu, v němž etnická menšina žije, může vést k vytlačování jejího jazyka, což vede k „*dekulturaci menšin a jejich přizpůsobování většinám, které se tak stávají dominantnějšími*“.²²¹ Jazykovou asimilaci urychluje také hlavně absence vlastní literatury či geografická izolace příslušníků menšiny.²²² Velké množství Krymských Tatarů v exilu přestalo své potomky učit mluvit krymskou tatarštinou proto, aby se lépe asimilovali se středoasijským obyvatelstvem.

„...ve Střední Asii rodiče učili své děti rusky proto, aby zapadly do kolektivu a aby se jim nikdo neposmíval...“ (Ali)

---

²²¹ BRETON, R., 2007, s. 38

²²² ŠATAVA, L., 2009, s. 109

Dnešní mladí Tataři tak leckdy mají možnost mluvit krymskotatarsky jen s prarodiči, neboť jejich rodiče jsou právě ona generace, která v exilu mluvila pouze rusky.

„Jako první jazyk jsem se naučil ruský – můj táta krymskotatarský jazyk neumí. Během dětství jsem uměl jen některá krymskotatarská slova. S vědomým učením mateřského jazyka jsem začal ve 13 letech – ptal jsem se na neznámá slova babičky a dědy.“
(Amet Kar.)

„...Preferuji ruštinu, protože ne každý mluví krymskou tatarštinou stejnou úrovní jako já.“
(Amet Kem.)

K obrácení směru jazykového posunu mohou napomoci zákony (např. ustanovení menšinového jazyka úředním jazykem²²³), menšině nakloněná politika či koordinovaná jazyková politika v oblasti školství, kultury, atd.²²⁴ Oficiální přiznání práv etnicko-jazykové skupině je pro její existenci velice významné.²²⁵ Krymská tatarština měla na Krymu od roku 1992 oficiální status, který ovšem v roce 1998 ztratila²²⁶, a po připojení Krymu k Rusku v roce 2014 se krymská tatarština opět stala vedle ruštiny a ukrajinštiny také jedním z úředních jazyků, což Krymští Tataři oceňují, protože to považují za své výhradní právo. Ovšem...:

„Ano, ono je to napsáno v zákoně. Ale ve všech veřejných institucích všichni mluví rusky a ani se nechtějí náš jazyk naučit, maximálně najmout překladatele.“ (Emil)

Piotr Andrusieczko²²⁷ během svého výzkumu zjistil, že mladí Krymští Tataři se často učí ukrajinsky, a to proto, aby se lépe začlenili mezi Ukrajince a aby je to odlišilo od rusky mluvících obyvatel Krymu. Podobná výpověď při výzkumu pro tuto práci nebyla zaznamenána. Někteří dotazovaní sice mluví ukrajinsky, spíše ale z praktických důvodů.

---

²²³ „Úřední jazyk – jazyk, jemuž byl oficiálně uznán státní, regionální nebo místní statut.“
(BRETON, R., 2007, s. 80)

²²⁴ ŠATAVA, L., 2009, s. 86

²²⁵ ŠATAVA, L., 2009, s. 90

²²⁶ PARGAČ, J., 2008, s. 60

²²⁷ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 66

Je potřeba mluvčí k užívání menšinového jazyka motivovat a posilovat jejich entuziasmus, který je nezbytný pro jazykovou revitalizaci²²⁸, avšak snahy nemohou být suplovány zvenčí, musí přijít zevnitř.²²⁹ Nejdůležitější je tedy dostatek vůle a entuziasmu příslušníků menšiny²³⁰, a také míra vůle kolektivu zprostředkovat identitu a jazyk dalším generacím.²³¹

„Můj původní jazyk je krymská tatarština. Mluvím tímto jazykem od dětství. Rusky jsem se začala učit ve škole. Mluvím krymskou tatarštinou se všemi členy mé rodiny. Samozřejmě, že své děti budu učit nejprve krymskou tatarštinu, vštípím jim lásku k původnímu jazyku. Preferuji mluvit krymskou tatarštinou se svým národem, obzvláště se staršími.“ (Susanna)

„...otec říká, ať doma vždy mluvíme mateřským jazykem, je to velice důležité. Pokud naši prarodiče a rodiče nebudou říkat svým dětem, aby mluvili mateřským jazykem, tak oni nebudou. Mám i nějaké přátele, kteří neumí mluvit tatarsky a je to jen kvůli tomu, že jim to rodiče neříkají. Pokud zapomeneme náš mateřský jazyk, tak už nebudeme národ. A proto jsou pro nás důležité národní školy a mateřské školky.“ (Asam)

„První jazyk, který jsem se naučil, byla krymská tatarština, pak ruština a pak ukrajinština. Krymská tatarština není jediný jazyk, kterým se mluví v mojí rodině. Ale stejně se snažím komunikovat s mými rodiči v našem mateřském jazyce. Není pochyb o tom, že mé děti se budou učit původní jazyk jako první.“ (Ramazan)

„Krymskou tatarštinu jsem se naučil jako první. Žil jsem s mými prarodiči, a oni mě učili oba jazyky. Mluvím krymskou tatarštinou většinou jen doma nebo s některými kamarády. Ano, všichni v mé rodině mluví krymskou tatarštinou. Své děti budu učit krymskou tatarštinu a angličtinu, protože rusky se naučí samy. Krymskou tatarštinou mluvím vždy, když vím, že mi bude rozuměno. (Amet Kem.)

---

²²⁸ DURIEL, M., 1998, In ŠATAVA, L., 2009, s. 76–77

²²⁹ DORIAN, N. C., 1998, In ŠATAVA, 2009, s. 57

²³⁰ FISHMAN, J. A., 1991, In ŠATAVA, 2009, s. 56

²³¹ ŠATAVA, L., 2009, s. 63

„Jako první jsem se naučila krymskou tatarštinu. Moji rodiče na mě mluvili pouze krymskou tatarštinou. Učila jsem se rusky, mluvila jsem s ostatními dětmi na ulici. Mluvím krymskou tatarštinou v rodině, s příbuznými, přáteli a v práci...“ (Arzy M.)

Po návratu Krymských Tatarů z exilu, kde rodiče z důvodu snahy o začlenění se upřednostňovali ruštinu před krymskou tatarštinou, začali své děti krymskotatarský jazyk opět více učit. Velká část dotazovaných uvedla, že prvním jazykem, který se naučili, byla právě krymská tatarština, kterou i dále při komunikaci se svou rodinou preferují, neboť jí ostatně zpravidla celá rodina nebo většina jejích členů mluví. A pokud ne, snaží se mluvit krymskotatarsky alespoň s prarodiči. Všichni dotazovaní uvedli, že své děti učí nebo budou učit hlavně krymskou tatarštinu, o které se vyjadřují jako o svém původním, mateřském či rodném jazyce. Někteří lidé však stále upřednostňují komunikaci v ruštině. Často však i přesto, že krymskou tatarštinu umí používat celá rodina, její členové mezi sebou komunikují v ruštině. Někteří se sice naučili mluvit krymskou tatarštinou v dětství, ale po nástupu do mateřské či základní školy, kde se mluvilo pouze rusky, ji zapomněli, a od té doby užívali již pouze ruštinu. Někteří mladí Tataři mají snahu se svůj jazyk naučit samostudiem. Všichni Krymští Tataři, i ti, kteří krymskou tatarštinu nepoužívají z praktičnosti nebo ji vůbec neumí, ji vnímají jako symbol svého národa a jako prostředek k jeho zachování a rozvoji, a vědí, že je důležité ji umět a vštěpovat lásku k ní dalším generacím.

Většina Krymských Tatarů, kteří chtějí své děti učit krymskou tatarštinu, jim mohou pouze předávat to, co sami umějí, a to bez školní podpory, protože z asi 600 škol, které jsou na Krymu, je v současné době pouze 15 oficiálně krymskotatarských. Ve většině se vyučuje v krymské tatarštině, v některých v ruštině. Tyto školy navštěvuje jen přibližně 10 % krymskotatarských dětí, neboť pro ostatní není kapacita. Dále existuje na Krymu 33 ruských všeobecných vzdělávacích zařízení a několik středních škol, ve kterých je možné učit se krymskou tatarštinu jako fakultativní předmět, 14 center pro mimoškolní aktivity v krymské tatarštině, a v hlavním městě Krymu, Simferopolu, fungují 2 univerzity, na kterých se přednáší o krymskotatarské literatuře.²³² Dle dotazované Arzy K. však krymská tatarština ještě není přizpůsobena některým předmětům, jako je např. matematika, fyzika či chemie, také prý nejsou ještě ani zcela propracované školní

---

²³² *Crimean Tatars* [online], Unrepresented nations and peoples organization, 2008, [cit. 6. 3. 2015]

osnovy v krymské tatarštině, a chybí i mnohé učebnice. Je to prý způsobeno nedostatečným množstvím investovaných peněz do krymskotatarského školství, avšak na celkovém zlepšení se již pracuje.

7 typů kontextu užívání jazyka podle S. V. Parashera²³³

1. rodina
2. přátelé
3. blízké okolí
4. obchod
5. vzdělávání
6. úřední styk
7. pracovní sféra

Krymskou tatarštinou tedy Krymští Tataři hovoří hlavně v rodině a s přáteli. Při aplikaci Parasherova modelu na krymskou tatarštinu je třeba brát v úvahu, jestli jsou jejich sousedy v blízkém okolí také Krymští Tataři, zda v obchodech, které navštěvují, prodávají Krymští Tataři, jestli tatarské děti navštěvují tatarské školy, zda Krymští Tataři pracují na úřadech, a jestli se Krymští Tataři setkávají v pracovní sféře. Dle zjištěných informací se užívání krymské tatarštiny při 'úředním styku' posouvá na poslední místo.

Ke zvýšení prestiže a zájmu o užívání menšinového jazyka přispívají i média, hlavně pravidelné televizní a rozhlasové vysílání.^{234 235} Na Krymu vychází v krymské tatarštině několik novin a časopisů, a ve veřejnoprávní televizi Crimea je jí vyhrazeno 7 % vysílacího času.²³⁶ Jediná krymskotatarská televize se nazývá „ATR LIVE“, a vysílá nejen v krymské tatarštině, ale i v ukrajinštině a ruštině. Pod televizí „ATR LIVE“ funguje ještě kanál pro děti „Lale“. Jediné krymskotatarské rádio se nazývá „Meydan“.

„Jsem patriot našeho národa. Čtu pouze naše noviny a sleduji pouze náš kanál ATR.“
(Emil)

---

²³³ PARASHER, S. V., 1980, In ŠATAVA, 2009, s. 81

²³⁴ GRUFUDD, H., 1997, In ŠATAVA, L., 2009, s. 93

²³⁵ ŠATAVA, L., 2009, s. 95–96

²³⁶ *Crimean Tatars* [online], Unrepresented nations and peoples organization, 2008, [cit. 6. 3. 2015]

„...Momentálně je kanál ATR jedním z nejdůležitějších věcí v životě každého Krymského Tatara. Protože kromě současných novinek zahrnuje i množství velice poučných televizních programů zaměřených na krymskotatarskou historii, kulturu, folklór, tradice, jídlo a mnoho dalšího. A když bylo oznámeno, že tento kanál si nemůže dovolit existovat, mnoho lidí finančně pomohlo, protože si každý uvědomuje, že pokud ztratíme ATR, ztratíme naši kulturu, náš národ.“ (Elmaz)

Užívání menšinového jazyka v kontextu antiglobalizačního úsilí již není vnímán jako problém, ale jako právo.²³⁷ Jazyk je zpravidla doprovázen kulturou, a proto se posun týká i jí, a je tedy třeba kromě revitalizace jazyka věnovat úsilí i udržení kultury a kulturního sebeurčení.²³⁸

4.6.7. Instituce a organizace

Etnická identita bývá uchováována a upevňována především skrze menšinové instituce, a prostřednictvím menšinových organizací mohou být prezentovány vztahy menšiny k většinové společnosti, zvláště pak, jsou-li podpořené legislativou a uznané většinovou společností.²³⁹

Hlavní institucí, kde je předávána a tvořena etnická identita, je rodina, neboť nejefektivněji zprostředkovává výchozí kulturu. Z hlediska etnické transmise²⁴⁰ se v rodině mohou objevit protichůdné tendence, tedy kromě tvorby etnické identity výchozí skupiny, i její potlačování kvůli touze rodiny po akceptaci ze strany většinové společnosti, a to prostřednictvím cíleného přejímání jejích kulturních prvků, hodnot a norem. Další institucí, která se významně podílí na posilování etnické identity, je přátelství, na jehož základě se tvoří neformální přátelská skupina, jejíž členy spojuje „*existence společných etnických a kulturních východisek*“.²⁴¹ Vlastní instituce, které zakládají formální sociální skupiny

²³⁷ PHILLIPSON, R., 2000, In ŠATAVA, L., 2009, s. 66

²³⁸ BAKER, G. S., PRYS JONES, 1998, In ŠATAVA, L., 2009, s. 61

²³⁹ BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v současné společnosti. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Elity, Instituce, Stát*. Praha: Univerzita Karlova, 2009, s. 18–19

²⁴⁰ Transmise = „předávání, přenášení kulturního dědictví, hodnot, norem, poznání, dovedností, postojů, názorů, zvyklostí, odlišností, vzorců chování a jednání i prožívání z generace na generaci“ (KOHOUTEK, Rudolf, *Kulturní transmise* [online], 2015, [cit. 15. 2. 2015])

²⁴¹ BITTNEROVÁ, D., 2009, s. 21–22

(státem registrované, pololegální i nelegální sociální skupiny), cíleně zprostředkovávají různé typy činností, vztahů a výhod, které mají výraznou úlohu v prosazování etnické menšiny v prostředí většinové společnosti, v posilování vnitřních vazeb komunity, a samozřejmě upevňování etnické identity, což se děje prostřednictvím symbolického obsahu, tedy transmisí a uchováváním jazyka a kulturních tradic, rozvíjením uměleckých aktivit a dalších činností, které kombinují výchozí etnické kořeny se zkušenostmi života uvnitř majoritní populace. Etnickou blízkost vnímají jako princip sounáležitosti členů etnických skupin. Na zřizování a organizování takovýchto institucí se mohou podílet i příslušníci většinové společnosti. Jedná se o besedy, ideologicky zaměřené spolky - náboženské či politické, profesní, sociální, vzdělávací, kulturní, zájmové spolky, dále i restaurace, krajanská a etnicky profilovaná zájmová uskupení a kluby, a samozřejmě školy.²⁴² Škola je základem veškeré socializace jedinců, a proto je také velmi významná při rozvoji etnické identity; „je hlavní institucí, která vytváří etnicitu jakožto společenství jazyka“.²⁴³ Některé iniciativy mohou časem přesáhnout svůj původní kulturní či vzdělávací rámec a stát se politickou organizací.²⁴⁴

Větší část dotazovaných není aktivní v žádném krymskotatarském spolku, ale zdá se, že by chtěli anebo se nějaký chystají založit. Rustem je členem spolku *'Čatyr dagy'*, který sdružuje krymskotatarské malíře, Arzy M. pracuje ve společnosti, která je součástí spolku *'Nenkedzhan'*, který sdružuje krymskotatarské ženy.

„...V naší vesnici je několik aktivistů, můj otec je jedním z nich. Snaží se pomáhat, buď ostatním rodinám, nebo jsme si postavili vlastní mešitu, máme národní školu ve vesnici, což je důležité pro náš vlastní jazyk, tradice a víru, kde jsou i dokumenty o deportaci a historických událostech.“ (Asam)

---

²⁴² BITTNEROVÁ, D., 2009, s. 22–24

²⁴³ BALIBAR, Étienne. Národ jako forma: dějiny a ideologie. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 229

²⁴⁴ BITTNEROVÁ, D., 2009, s. 24

O důležité instituci, a sice krymskotatarském školství, již bylo řečeno v kapitole „Jazyk“.

„Tady existují i tatarské školy. Potřebujeme zachovávat svou kulturu, předávat to našim dětem, rozvíjet...“ (Elvira)

Od 90. let 20. století je činná vlivná organizace krymskotatarského národního hnutí, nazývaná *Medžlis*, jejímž nejvyšším představitelem býval Mustafa Džemiljev, který nyní vystupuje jako komisař pro krymskotatarské záležitosti. Předsedou *Medžlisu* je Refat Chubarov.²⁴⁵ *Medžlis* navazuje na disidentské hnutí z 60. a 70. let.²⁴⁶ Vystupuje jako oficiální krymskotatarský politický orgán, ale Ukrajina ho takto nikdy zcela neuznala.²⁴⁷ Mustafa Džemiljev již od zmíněného hnutí bojuje za práva Krymských Tatarů. Ostře kritizoval anexi Krymu Ruskem, a nyní má proto po dobu 5 let zákaz vstupu na Krym. Takové jsou názory dotazovaných na *Medžlis* a Mustafu Džemiljeva:

„Medžlis je jediný krymskotatarský institut, který prezentuje náš postoj, přání a chrání nás, jak je to možné. Mustafa Abducemil Qirimogli je legendární vůdce, disident, bojovník za spravedlnost. Jsme na něj pyšní, jsme velmi šťastní, že máme takového opravdového vůdce.“ (Arzi)

„Medžlis je síla, která může spojit Krymské Tatary vzhledem k jejich historii. Skládá se většinou z lidí, kteří získali respekt a autoritu za své aktivity v národním hnutí nebo služby pro kulturu. Mustafa Džemiljev je v současné době jediný opravdový vůdce Krymských Tatarů.“ (Amet Kem.)

„Medžlis je nejvyšší výkonně-reprezentativní orgán Krymských Tatarů. Mustafa Džemiljev je bývalý šéf Medžlisu krymskotatarského lidu a člen ukrajinského parlamentu. Je uznávaným vůdcem krymskotatarského národního hnutí.“ (Susanna)

---

²⁴⁵ Proshenko, *Crimean Tatar leaders met in Kyiv on Crimea* [online], Crimean News Agency, 2015, [cit. 6. 3. 2015]

²⁴⁶ PARGAČ, J., 2008, s. 61

²⁴⁷ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 59

„Medžlis – orgán zastupující Krymské Tatary. Mnoho Krymských Tatarů ho podporuje. Mustafa Džemiljev – bývalý šéf Medžlisu. Nepodporuji Medžlis a jeho akce, nejsem podporovatelka Mustafy Džemiljeva a nepovažuji ho za svého vůdce. Ale přiznávám, že pohled Medžlisu je pohled mnoha Krymských Tatarů.“ (Arzy M.)

Velký vliv má i národní krymskotatarská organizace *Kurultaj*, která navazuje na stejnojmennou organizaci založenou již na začátku 20. století. Jejím současným předsedou je Rustem Umerov.²⁴⁸ Je to jakési volené shromáždění všech Krymských Tatarů, jehož cílem je vytvoření krymskotatarské státnosti, k čemuž mu má pomoci spolupráce s mezinárodními organizacemi a OSN. Jelikož vytvoření krymskotatarského státu je v nedohlednu, nezaměřuje se Kurultaj jen na tento cíl, ale podílí se alespoň na vedení místních samosprávných orgánů. Již neklade tak silný důraz na nacionalistickou stránku, ale naopak hlásá „*nutnost soužití všech národů na Krymu*“.²⁴⁹ Představitelé Medžlisu a Kurultaje úzce spolupracují s duchovenstvem, které se smí vyjadřovat na jejich jednáních a které prezentuje v mešitách jejich rozhodnutí a aktivity.²⁵⁰

Kromě těchto dvou politických orgánů Krymští Tataři založili i několik politických stran, které mají nacionální a zpravidla i náboženský charakter. Krymskotatarská nacionalistická strana *Adolat* (Spravedlnost), která vznikla v roce 1995, má celkem radikální charakter, neboť jejím cílem je vytvořit „stát na základě krymskotatarského sebeurčení“. Zabývá se také restitucemi zabaveného majetku v době deportace²⁵¹ a zdůrazňuje důležitost dodržování islámských tradic a principů mezi Krymskými Tatary. Další radikálnější strana je Islámská strana obnovy Krymu.²⁵² Ani jedna z těchto politických stran ovšem nemá mezi Krymskými Tatary vliv.²⁵³

---

²⁴⁸ Poroshenko, *Crimean Tatar leaders met in Kyiv on Crimea* [online], Crimean News Agency, 2015, [cit. 6. 3. 2015]

²⁴⁹ PARGAČ, J., 2008, s. 61

²⁵⁰ ANDRUSIECZKO, P., 2012, s. 63–68

²⁵¹ PARGAČ, J., 2008, s. 61–62

²⁵² P. ANDRUSICZKO, 2012, s. 63

²⁵³ PARGAČ, J., 2008, s. 62

5. Diskuze a závěr

Za nejdůležitější prvky své etnické resp. národní identity dotazovaní považují především krymskou tatarštinu, krymskotatarskou kulturu, tradice a zvyky, společnou historii, tedy zejména období národního utrpení, vědomí, že patří do krymskotatarské komunity a jedinečnost, která je odlišuje od ostatních národů. Jsou to zejména jejich národní hodnoty, které jim vštěpují rodiče od dětství, tedy hlavně úcta ke starším lidem, pracovitost a pohostinnost. Samotnou výchovu považují také za jeden z prvků, kterými se výrazně odlišují od ostatních národů. Identifikuje je jejich respekt a láska k národní kultuře a také soudržnost. Jednota se projevuje nejen při setkávání k oslavě svátků, připomínání si výročí či solidaritě s těmi, kteří zažili deportaci. Projevuje se zejména vědomím důležitosti fungování kulturních, vzdělávacích a politických institucí či finanční podporou jediné krymskotatarské televize. Považují za důležité udržovat svou národní identitu a kulturu a předávat ji dalším generacím, neboť si velice přejí, aby jejich národ nezanikl. Toho se snaží docílit i tím, že kladou důraz na dodržování endogamie. Kromě toho, že někteří dotazovaní uvedli, že každý národ má dobré i špatné lidi, neřekli o svém národu nic negativního, což také potvrzuje jejich soudržnost a vzájemnou loajalitu.

Kromě jednoho dotazovaného nikdo neuvedl, že by byl hlavním prvkem jeho etnické identity Krym nebo láska k vlasti. Ovšem z výpovědí týkajících se přímo jejich vztahu ke Krymu, z jejich výpovědí o historii a současné politické situaci na Krymu je zřejmá jejich silná vazba a láska k němu. Všichni ho považují za svou vlast a velká část věří, že je s ním krymskotatarský národ pokrevně spjat. Jsou přesvědčení, že nikde jinde než zde nemohou nikdy nalézt domov a že pouze zde se mohou stát silným národem. Kromě toho si myslí, že mají na Krym výhradní právo, neboť jsou jeho původními obyvateli. Násilná deportace a nucený život mimo Krym, čili 'odebrání' domoviny, způsobil, že si ho Krymští Tataři v té době velice idealizovali, cítili nespravedlnost a ublížení a toužili po návratu. Tyto pocity, které upevňovaly jejich vztah ke své vlasti, předávali svým dětem. Ty je, ačkoli se narodily již jinde, přijaly za své. Pocit ublížení během historie a láska ke Krymu měly v minulosti i nyní velkou roli při upevňování národní identity a při jejím předávání dalším generacím. Mnozí uvedli jako hlavní prvek své etnické identity právě historii a také tragédii z roku 1944 a 2014. Za stěžejní pro udržování etnické identity považují povědomí o historických událostech, které si nemají připomínat pouze příslušníci krymskotatarského

národa. Má s nimi být seznamován i okolní svět, neboť vědomí, že se o ně někdo zajímá, jejich národní identitu podporuje.

Jako hlavní prvek své etnické identity nikdo nejmenoval náboženství. Ve velké části výpovědí na otázky zaměřené na úlohu krymskotatarského islámu při vytváření etnické identity dotazovaní uvedli, že je islám pro příslušníky krymskotatarského národa důležitou součástí jejich národní identity, a že navzdory nepříznivé historii a náboženskému útlaku ze strany Sovětského svazu neztratil svůj význam. Toto je případ i menší části dotazovaných. Ovšem výrazně větší část dotazovaných se označila za nepřiliš nábožné, někteří dokonce za nevěřící. Všichni však slaví a dodržují náboženské svátky a tradice, neboť jsou významnou součástí krymskotatarské kultury. Nedá se tedy říci, že by všichni Krymští Tataři byli hluboce věřící muslimové a že by islám jako takový byl hlavním prvkem jejich etnické identity. Nicméně ji taktéž vytváří, a to především prostřednictvím kultury, se kterou je úzce spjat. Důležitost islámu v národní kultuře a také národní soudržnost se projevíly po návratu Krymských Tatarů na Krym, kdy z vlastních prostředků obnovovali zničené mešity či budovali nové.

Mnoho dotazovaných považuje za hlavní prvek své etnické identity a důležitý nástroj k jejímu udržení a předávání dalším generacím jazyk, tedy krymskou tatarštinu. Mnozí dokonce uvedli, že ve chvíli, kdy hovoří krymskou tatarštinou, se cítí se být skutečnými Krymskými Tatarsy. Převážná část krymskou tatarštinou hovoří a považuje za důležité ji učit i své děti. Velká část z těch, kteří ji neumí, má snahu se ji doučit samostudiem. Za velice podstatnou pro rozvoj krymské tatarštiny mnoho dotazovaných vnímá existenci krymskotatarských škol, kterých je zatím jen velmi malé množství.

Kromě školství upevňuje národní identitu Krymských Tatarů i činnost krymskotatarských politických organizací Medžlis a Kurultaj, které se snaží obhajovat jejich zájmy a práva. Velká část dotazovaných má k Medžlisu pozitivní postoj a je vděčná za jeho existenci. Mnozí dotazovaní považují jeho bývalého předsedu a nynějšího nejvyššího představitele Krymských Tatarů Mustafu Džemiljeva za svého vůdce, kterého obdivují. Přáli by si mít ovšem na Krymu větší politický vliv, tedy být výrazněji zastoupeni v krymském parlamentu, což by se také na udržování národní identity kladně podepsalo. Při dalším výzkumu by bylo zajímavé zaměřit se na to, jak se Krymští Tataři stavějí k otázce vzniku vlastního krymskotatarského státu.

Etnická identita se nikdy neskládá pouze z jediného identifikačního prvku, ale z kombinace několika z nich, případně všech. V případě etnické identity Krymských Tatarů se na jejím vytváření skutečně podílejí všechny dříve zmíněné prvky, a sice národní historie s národními tragediemi vytvářející kolektivní paměť, silná vazba s vlastí, vnímání důležitosti jazyka i v případě jeho neznalosti, kultura s národními tradicemi, zvyky a hodnotami, náboženství a sebeuvědomění o sounáležitosti s národem. Nedá se říci, který z těchto prvků je při vytváření etnické identity Krymských Tatarů nejdůležitější. Každý z nich má svůj význam, který se měnil v čase v závislosti na historii. Etnická identita krymskotatarského národa je tedy určována a upevňována historickými událostmi, které jejich příslušníky spojily a sjednotily. To, že museli bojovat o svou vlast, způsobilo jejich silnou vazbu k ní.

6. Seznam literatury

Knižní zdroje:

ANDRUSIECZKO, Piotr. Ethnic and Political Situation in Crimea: 20 Years in the Shade of a Potential Conflict. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Vyjednávání pozice v majoritě*. Praha: Univerzita Karlova, 2012. ISBN 9788087398289.

ARMSTRONG, John A. Pokus o typologii vzniku národů. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

BALIBAR, Étienne. Národ jako forma: dějiny a ideologie. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

BEN-ISRAEL, Hedva. Nacionalismus v historické perspektivě. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. Indegrace-Identita. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Integrace, Identita*. Praha: Univerzita Karlova, 2011. ISBN 9788087398135.

BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v současné společnosti. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Elity, Instituce, Stát*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. ISBN 9788087398036.

BRETON, Roland. *Atlas jazyků světa: Soužití v křehké rovnováze*. Praha: Albatros, 2007. ISBN 9788000018836.

BRUBAKER, Rogers. Přehodnocení národní identity: národ jako institucionalizovaná forma, praktická kategorie, nahodilá událost. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

CONNOR, Walker. Národ je národ, národ je stát, národ je etnická skupina, národ je ... In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. Výzkum národnostní politiky a vztahu k menšinám: uvedení do problematiky. In: DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. *Národnostní politika v postkomunistických zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 8021023880.

ERIKSEN, Thomas Hylland. Epistemologický status konceptu etnicity. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 9788072549252.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 9788074190537.

ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnická identita, národní identita a meziskupinový konflikt: Význam osobní zkušenosti. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 9788072549252.

ERIKSEN, Thomas Hylland. Identifikace. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 9788072549252.

ERIKSEN, Thomas Hylland. Kulturní terorismus: kritika ideologií hranic a čistoty. In: ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007. ISBN 9788072549252.

FISHER, Alan. *The Crimean Tatars*. Stanford: Hoover Institution Press, 1978. ISBN 817966625.

HOBBSAWN, Eric. Několik úvah o nacionalismu. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 9788074190100.

KANDERT, Josef. Menšiny - historické a současné přístupy. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Integrace, Identita*. Praha: Univerzita Karlova, 2011. ISBN 9788087398135.

KEDOURIE, Elie. Nacionalismus. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011, 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-807-0219-256.

LEBDUŠKA, Michal. *Role islámu u repatriovaných Krymských Tatarů*. Praha, 2012. 63 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN 8071785490

PARGAČ, Jan. Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. In: TOMANDL, Miloš. *Studia Ethnologica XIV*. Praha: Univerzita Karlova, 2008. ISBN 9788024611556.

SMITH, Anthony D. Etnický základ národní identity. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

ŠATAVA, Leoš, *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-86429-83-0

ŠATAVA, Leoš. Jazyk a jeho role v etnickém kontextu. In: TOMANDL, Miloš. *Studia Ethnologica XVI*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. ISBN 9788024617268.

ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě: Encyklopedická příručka*. Praha: Ivo Železný, nakladatelství, 1994. ISBN 8071163759.

WALDENBERG, Marek. Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národnostní otázky, národní ideologie. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 8086429202.

Internetové zdroje:

Avtonomnaja Respublika Krym, Автономная Республика Крым, (Autonomní republika Krym) [online], archive.today, 2001, [cit. 5. 3. 2015] Dostupné z: <http://archive.today/quJY7>

AYDINGÜN, Ismail a Aysegul AYDINGÜN. Crimean Tatars Return Home: Identity and Cultural Revival. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2007, roč. 33, č. 1, s. 113-128. DOI: 10108013691830601043554

BAHENSKÝ, František, *Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity* [online], Etnomenologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., 2010, [cit. 3. 2. 2014] Dostupné z: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf

Crimean Tatar Gasprinskiy Library. In: [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://crimeantatarlibrary.blogspot.cz/>

Crimean Tatar Language. In: *Ethnologue: Languages of the World* [online]. 2014 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: www.ethnologue.com/17/language/crh/

Crimean Tatars – Religion and Expressive Culture [online]. Countries and Their Cultures [cit. 27. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.everyculture.com/Russia-Eurasia-China/Crimean-Tatars-Religion-and-Expressive-Culture.html>

Crimean Tatars [online], Unrepresented nations and peoples organization, 2008, [cit. 6. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.unpo.org/article/7871>

Crimean Tatars' Return to Their Ancestral Homeland: The Crimea in Statistics, [online], International Committee for Crimea, 2005, [cit. 5. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.iccrimea.org/reports/populationstats.html>

FORST, Jan, Vojtěch MARTINOVSKÝ, Lucie HYKEŠOVÁ a Vít KOHOUT. Krymští Tataři. In: *Hks.re/wiki* [online]. 2014 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/?id=krymsti_tatari_na_krymu

Framework Convention for the Protection of National Minorities [online], Council of Europe, 2015, [cit. 13. 2. 2015] Dostupné z: <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016801cdec2>

JAKOVLEVA, Elena, *Musul'maně Kryma choťjat učit'sja v Moskve i Kazani, Мусульмане Крыма хотят учиться в Москве и Казани (Krymští muslimové chtějí studovat v Moskvě a Kazani)*. [online], rg.ru, 2014, [cit. 25. 2. 2015] Dostupné z: <http://www.rg.ru/2014/03/14/tatari-krim-site.html>

KLÍPA, Ondřej, Krymský uzol [online], Navýchod, 2006, [cit. 5. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.navychod.cz/articles.php?id=6b75c33c-dd78-102d-bc3e-00e0814daf34>

KOHOUTEK, Rudolf, *Kulturní transmise* [online], Slovník cizích slov, 2015 [cit. 15. 2. 2015] Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kulturni-transmise>

KUCHTOVÁ, Šárka. Prokletí krymských Tatarů. *Instinkt*, č. 32, roč. 2006. ISSN: 1212-4125. Další dostupnost: <http://instinkt.tyden.cz/rubriky/archiv/2006-32/prokleti-krymskych-tataru_15279.html>

LARYŠ, Martin a Karel SVOBODA, *Perspektivy vývoje konfliktních situací na Krymském poloostrově* [online], 2010, Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, [cit. 6. .3. 2015]
Dostupné z: http://www.amo.cz/editor/image/produkty1_soubory/perspektivy-vyvoje-konfliktnich-situaci-na-krymskem-poloostrove.pdf

Poroshenko, Crimean Tatar leaders met in Kyiv on Crimea [online], Crimean News Agency, 2015, [cit. 6. 3. 2015] Dostupné z: <http://qha.com.ua/poroshenko-crimean-tatar-leaders-met-in-kyiv-on-crimea-133187en.html>

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin [online], Vláda České republiky, 2015, [cit. 13. 2. 2015] Dostupné z:
http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcovka_letak.pdf

ŠAJTAR, Jaroslav. Zločin a trest krymských Tatarů [online] *Reflex: společenský týdeník*, č. 10. roč. 2014, [cit. 1. 3. 2015] ISSN:1213-8991, str. 14 a 15. Praha: Ringier ČR, 2014. Získáno přes mediální archiv NEWTON MEDIA

WILLIAMS, B. G. *The crimean tatar exile in Central Asia: A case study in group destruction and survival*. Central Asian Survey, June 1998, ISSN: 0263-4937, s. 285-317. Získáno přes databázi PROQUEST

WILLIAMS, B. G. *The ethnogenesis of the crimean tatars. An historical reinterpretation*. Journal of the Royal Asiatic Society, 11 (3), 2001, ISSN: 1356-1863 , 448s. Získáno přes databázi PROQUEST

WILSON, Andrew. The Crimean Tatars: A Quarter of a Century after Their Return. *Martinus Nijhoff Publishers: Security and Human Rights*. 2007, č. 24, s. 418-431. DOI: 1011631875023002404012.

7. Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1 – Terénní výzkum na Krymu, 2013	3
Obrázek 2 – Krymskotatarská vlajka.....	48
Obrázek 3 – Tradiční krymskotatarský oděv	82
Tabulka 1 – Identifikace dotazovaných	5
Tabulka 2 – Vývoj počtu obyvatel a podíl Krymských Tatarů na celkové populaci.....	80

8. Přílohy

8.1. Vývoj počtu obyvatel Krymu a podíl Krymských Tatarů na celkové populaci Krymu od konce 18. století do roku 2001

Rok	Počet obyvatel Krymu	Podíl Krymských Tatarů na populaci v %
1795	156 400	87,6
1816	212 600	85,9
1835	279 400	83,5
1850	343 500	77,8
1858	331 300	73
1864	198 700	50,3
1897	546 700	35,6
1917	749 800	28,7
1920	718 900	26
1926	706 800	25,3
1934	832 000	23,8
1937	996 800	20,7
1939	1 123 800	19,4
1944	379 000	0
1959	1 201 500	0
1979	2 135 900	0,7
1989	2 430 500	1,6
2001	2 024 056	12,1

Tabulka 2 – Vývoj počtu obyvatel a podíl Krymských Tatarů na celkové populaci

Zdroj: wikipedia.org, vlastní zpracování

8.2. Otázky pro dotazované

1. Co je podle vás hlavním prvkem vaší etnické identity?
2. Kdy, jak a proč nejvíc vnímáte, že jste Krymský Tatar?
3. Co vás dělá Krymským Tatarem?
4. Co nejvíc vystihuje krymskotatarský národ?
5. Co Krymské Tatary nejvíc odlišuje od jiných národností (např. od Rusů)?
6. Jaké jsou typické krymskotatarské zvyky a tradice?
7. Co nejdůležitějšího udržuje krymskotatarskou kulturu?
8. Jak nejlépe se podle vás dá krymskotatarská kultura udržet dalším generacím?
9. Jak podle vás Krymští Tataři v exilu dokázali až do návratu na Krym udržet svoji kulturu?
10. Proč se toužili vrátit do vlasti i ti, kteří se narodili v exilu?
11. Převzali Krymští Tataři něco z ruské kultury (co)? A z uzbecké (co)? Převzali Rusové něco od Krymských Tatarů (co)?
12. Bez ohledu na anexi Krymu Ruskem - jak vnímáte Rusy na Krymu?
13. Jak oni vnímají Krymské Tatary?
14. Jak se projevuje vaše odlišnost?
15. Jaké jsou vztahy Krymských Tatarů a ostatních obyvatel Krymu (podle osobních zkušeností vašich, vaší rodiny a známých)?
16. Vnímáte někdy (v jakých situacích), že jsou Krymští Tataři na Krymu menšinou?
17. Zažil jste někdy diskriminaci, protože jste Krymský Tatar?
18. Prosím napište stručně o původu a historii (nejvýznamnější události) krymskotatarského národa.
19. Co je typické pro krymskotatarskou rodinu?
20. Jaký jazyk jste se naučil jako první?
21. Kdo vás učil rusky a kdo krymskotatarsky?
22. S kým vším mluvíte krymskotatarsky?
23. Mluví všichni ve vaší rodině krymskotatarsky?
24. Jaký jazyk budete učit své děti a proč?
25. Jaký jazyk upřednostňujete při komunikaci s ostatními Krymskými Tatary?
26. Vyžadují se ve vaší rodině pouze krymskotatarské sňatky nebo na tom nezáleží?
27. Prosím napište, co je typického a výjimečného pro krymskotatarský islám.

28. Co pro vás znamená islám? Jak moc je pro vás a pro ostatní Krymské Tatary důležitý?
29. Neztratil islám, vzhledem k historii Krymských Tatarů, na významu?
30. Jací jsou Krymští Tataři muslimové?
31. Co pro vás znamená Medžlis? A co Mustafa Džemiljev?
32. Jste členem nějakého spolku, který sdružuje Krymské Tatary (jakého)?
33. Jaký máte názor na aktuální situaci na Krymu?
34. Co by se podle vás mělo změnit pro Krymské Tatary?
35. Změnilo se už něco (k lepšímu/k horšímu)? Bojíte se něčeho?
36. Co pro vás znamená Krym?

8.3. Tradiční krymskotatarský oděv

V dnešní době si někteří Krymští Tataři oblékají tradiční oděv spíše jen příležitostně při národních či rodinných oslavách. Nošení typické válcovité pokrývky hlavy je běžnější. Na obrázku lze vidět svatební variantu oděvu. Pro jiné příležitosti existují hlavně u dámských šatů jiné barevné kombinace, nejčastěji modro-žluté a červené.

Obrázek 3 – Tradiční krymskotatarský oděv

Zdroj: Crimean Tatar Gasprinskiy Library